

HANS BRAMMER

Factores van schooluitval op de basisschool in Totonicapán, Guatemala

‘Schrijven en lezen is belangrijk, maar werken vind ik het belangrijkste voor mijn kinderen’

Factoren van schooluitval op de basisschool in Totonicapán, Guatemala

Hans Brammer

Mail: J.C.M.Brammer@students.uu.nl

Studiejaar: 2010-2011

Collegenummer: 3459438

Begeleider: Kees Koonings

Voorwoord

Tijdens mijn onderzoek heb ik vele interessante mensen ontmoet, welke ik graag wil bedanken voor hun inzet. Een grote dank gaat uit naar mijn informanten, welke mij informatie hebben gegeven over mijn thema en mij geholpen hebben bij het samenvoegen van de benodigde informatie. Allereerst wil ik mijn gastfamilie Carlos en Elza bedanken, voor de goede zorg gedurende mijn onderzoek. Daarnaast wil ik alle docenten en directeuren bedanken van de basisscholen Pacaja, Mario Mendez Montenegro, Tipo Federación Atanazio Tzul en het Miguel Garcia Granados. Op deze scholen heb ik Engelse les mogen geven, met de docenten gesproken en heb ik ook veel ouders individueel of in groepsverband gesproken. Deze ouders wil ik ook heel erg bedanken. Daarnaast heeft de Grupo Gestor, welke onderzoek doet naar de kwaliteit van onderwijs in het departement, mij heel erg geholpen en in het bijzonder Santos Norato. Iedereen van het Ministerie van Onderwijs wil ik heel erg bedanken voor de vele interessante gesprekken en vriendschappelijke contacten gedurende mijn onderzoek. Als laatste wil ik alle gemeenschapsleiders, bewoners en alle andere hulpverlenende mensen bedanken die mij op weg hebben geholpen naar de juiste informanten of informatie welke ik allemaal heb kunnen gebruiken in deze thesis. Alle mensen in Nederland, zoals mijn ouders, vrienden en familie wil ook bedanken voor de positieve feed-back en hulp bij mijn thesis, uiteraard ook mijn begeleiders van de Universiteit Utrecht.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Onderwijs en schooluitval in ontwikkelingslanden	
1.1 Onderwijs en ontwikkeling	7
1.2 Factoren van schooluitval	
1.2.1 Armoede	11
1.2.2 Gender	12
1.2.3 Etniciteit	13
1.2.4 Geografische factoren	14
1.2.5 Familieverhoudingen	15
1.2.6 Kinderarbeid	15
1.3 Bevorderen van schoolgang	
1.3.1 Kostenvermindering	17
1.3.2 Kwaliteitsverbetering	18
Hoofdstuk 2: Onderwijs in Guatemala en Totonicapán	
2.1 Armoede in Guatemala	20
2.2 Opgroeien in Totonicapán	21
2.3 Schoolgang in Totonicapán	22
Hoofdstuk 3: Familieomstandigheden en schoolgang	
3.1 De thuissituatie	24
3.2 Gender	28
3.3 Ondervoeding	29
3.4 Etniciteit	30
3.5 Schoolkosten	31
3.6 Kinderen aan het werk	32
Hoofdstuk 4: De schoolsituatie	
4.1 Omstandigheden binnen de school	34
4.2 Competentie docenten	34
4.3 Stakingen in het onderwijs	37
Hoofdstuk 5: Het bevorderen van schoolgang	
5.1 Organisaties	39
5.2 Stimuleringsprogramma's in de praktijk	41
Conclusie	43
Literatuurlijst	44
Bijlagen:	
Bijlagen 1: reflectieverslag	48
Bijlagen 2: samenvatting in het Spaans	49

Inleiding

Directeur: 'Ik vind het goed dat je op donderdag Engelse les komt geven, maar vergeet niet dat het donderdag marktdag is in Santa María Chiquimula. Dit betekent dat een deel van de kinderen niet op school zal zijn om op de markt te werken.' Werken op de markt in plaats van naar school gaan, het wordt me even gemeld voordat we de afspraak maken om gedurende vijf weken op donderdag Engelse les te geven op een rurale school in Santa María Chiquimula. Tijdens de lessen hoop ik te ervaren welke problemen er op de school voorkomen met betrekking tot schooluitval. Zonder ook maar les te hebben gegeven ervaar ik al de eerste: het werken op de markt tijdens schooltijd. Ouders kiezen ervoor om hun kind te laten werken in plaats van het leren lezen en schrijven in een klaslokaal. Volgende probleem, de condities van het klaslokaal, het is moeilijk om een les te verzorgen voor leerlingen in een lokaal met slechts een schoolbord en een krijtje. Desalniettemin zet ik mij vijf weken lang in om de kinderen iets van de Engelse taal aan te leren, voornamelijk door het zingen van kinderliedjes, welke we vertalen. Soms vertalen we zelfs het Spaans naar een andere taal, K'iché. Kwalitatief lesgeven is moeilijk onder deze omstandigheden, maar waarom wordt er les gegeven?

Tijdens de wereldconferentie educatie voor iedereen (Education For All, EFA) in Jomtien 1990, kwamen UNDP, UNESCO, UNICEF en de Wereldbank overeen dat basiseducatie voor iedereen toegankelijk en gratis behoort te zijn. In 2000 kwamen deze partijen in Dakar tot een nieuwe overeenkomst met als vastgelegde doelstelling, dat in 2015 alle kinderen in de wereld onderwijs behoren te volgen. (UNESCO: 2000). Uit dit 'rapport van Dakar' werd duidelijk dat in 1999 meer dan 100 miljoen kinderen, waarvan minstens 60 miljoen meisjes nog geen toegang hadden tot basisonderwijs. Dit houdt in dat 16 procent van de kinderen nog geen toegang had tot de basisschool. In het jaar 2008 was dit percentage verbeterd naar 10 procent van de kinderen (UN:2010), het uiteindelijke doel om in 2015 iedereen naar school te laten gaan lijkt daarom niet realistisch, hoewel er sprake is van een verbetering op procentueel gebied. Naast het doel ieder kind op school te krijgen, worden in het rapport ook eisen gesteld aan de kwaliteit van het onderwijs en de condities waaronder de lessen gegeven worden.

De overeenkomst die ondertekend is in Dakar geeft goed weer hoe in Westerse landen wordt gedacht over de onderwijsproblemen in ontwikkelingslanden. De kinderen moeten kwaliteitsonderwijs krijgen, waardoor zij hun 'capabilities' verbeteren en vanuit deze nieuwe positie een menswaardig bestaan op kunnen bouwen. Dit nog immer actuele onderwerp vraagt antwoorden op de volgende vragen: Wanneer is er sprake van kwalitatief goed onderwijs? Waarom is het

belangrijk, dat alle kinderen onderwijs volgen? Welke voordelen hebben kinderen, die naar school gaan? Waarom kiezen veel kinderen ervoor om ondanks mogelijkheden niet naar school te gaan?

In dit onderzoek zal ik nagaan wat het belang is van basiseducatie in ontwikkelingslanden en welke specifieke kenmerken gelden voor ontwikkelingsgebieden. Met mijn analyses zal ik verklaren waarom onderwijs zo belangrijk is voor kinderen en wat de regering en andere hulporganisaties betekenen bij het over de streep te trekken van ouders om hun kinderen onderwijs te laten volgen. In het onderzoek ligt de focus op de leefsituatie van de kinderen, dankzij gesprekken met ouders, docenten en hulporganisaties, alsmede participerend onderzoek op de scholen en werksituaties van kinderen heb ik een goed beeld van deze leefsituatie. Het participerende onderzoek is uitgevoerd op vier scholen, waarvan twee in het urbane gedeelte van Totonicapán en twee in een rurale gemeente genaamd Santa María Chiquimula. Naar aanleiding van de verschillende interviews heb ik een indeling gemaakt met de verschillende factoren, welke een rol spelen bij schooluitval in het rurale en urbane onderzoeksgebied in Totonicapán, Guatemala. De factoren zijn uitgelicht met statistieken van verschillende organisaties, welke evenals mij een beeld willen hebben van de leefomstandigheden in Totonicapán. In de volgende hoofdstukken zal ik eerst de begrippen onderwijs, ontwikkeling en armoede behandelen, welke een cruciale rol zullen spelen in dit onderzoek. Vervolgens ga ik in op factoren van schooluitval en hoe schoolgang kan worden bevorderd. In hoofdstuk 2 word de context van het onderzoek weergegeven, hierbij vertel ik over de huidige armoede en de statistieken met betrekking tot schooluitval in Totonicapán en Guatemala. In het derde hoofdstuk komt het empirisch gedeelte van het onderzoek, waarin de verschillende factoren van schooluitval in Totonicapán worden besproken, de omstandigheden op de scholen en de organisaties welke hulp bieden bij het volgen van onderwijs. Na deze hoofdstukken sluit ik af met de conclusie van het onderzoek en geef ik een overzicht van de gebruikte literatuur. In de bijlagen geef ik een reflectie op mijn onderzoekservaringen en vind je een samenvatting in het Spaans over mijn onderzoek.

Hoofdstuk 1 Onderwijs en schooluitval in ontwikkelingslanden

1.1 Onderwijs en ontwikkeling

Het millenniumdoel op onderwijsgebied is om universele basiseducatie voor alle kinderen te realiseren in 2015, waarbij gekeken wordt naar: het percentage kinderen dat zich inschrijft op een basisschool, het percentage aantal kinderen dat groep 1 t/m groep 5 van de basisschool voltooit en de alfabetiseringsgraad van 15- tot 24-jarigen¹. Naast universele basiseducatie voor alle kinderen pleit men in het 'rapport van Dakar' (UNESCO: 2000) voor goede voeding voor alle kinderen, gratis onderwijs en een kwaliteitsverbetering op ieder aspect van onderwijs (docenten, jaarprogramma en leermateriaal). Naast deze eisen wil men, dat scholen inspelen op de verschillen tussen kinderen en geschikt onderwijs aanbieden aan armen en sociale minderheden, waarbij men tracht de mogelijkheden (*capabilities*) van leerlingen zoveel mogelijk te ontplooien. Voor ieder leerling geldt dat er geen verschil in mogelijkheden behoort te zijn per sekse en dat de bijbehorende kosten voor eten, kleding en schoolmaterialen zoveel mogelijk gereduceerd moeten worden.

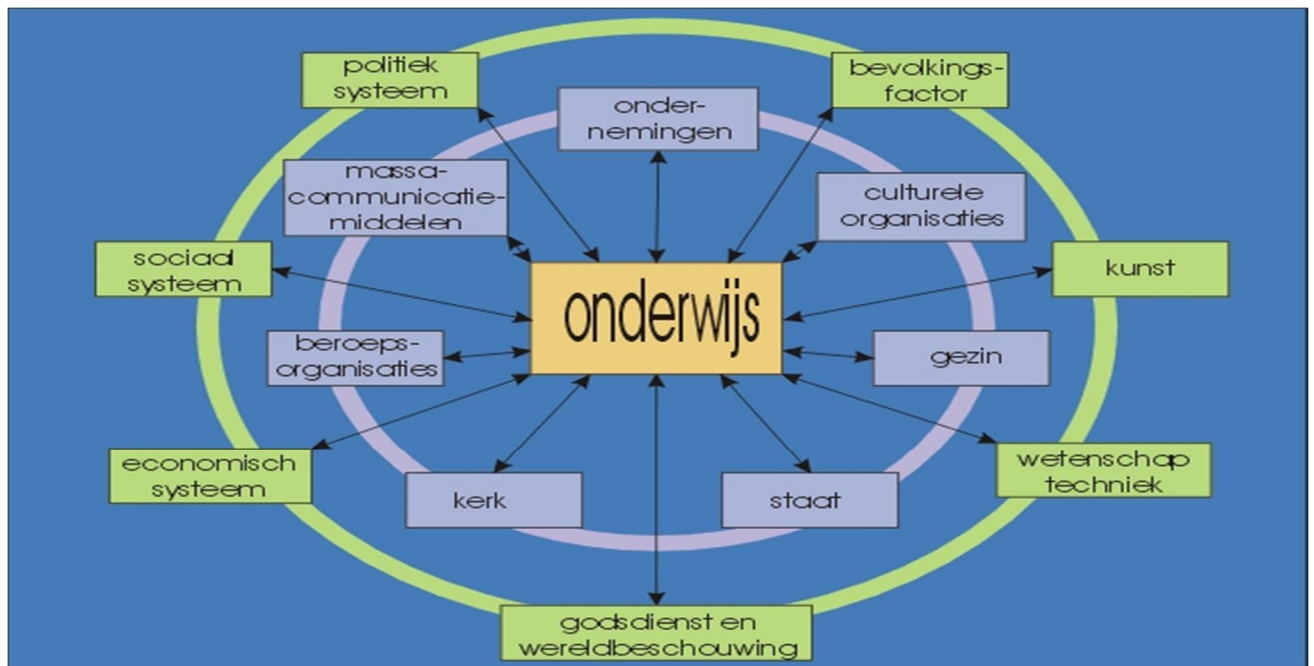
De bedoeling van educatie voor iedereen is om met behulp van onderwijs mensen weerbaarder te maken om te overleven, zodat ze kunnen leven en werken in waardigheid en hun eigen beslissingen kunnen nemen. Deze beslissingen moeten het eigen leven ten goede komen en die van hun omgeving, zodat mensen bewust leven en solidair met elkaar omgaan, waardoor er naast een eigen culturele denk- en leefwijze, ook collectieve normen en waarden gecreëerd worden bij mensen over de gehele wereld (Torres, 1999). Onderwijs moet zich dus naast het leren lezen en schrijven ook richten op de socialisatie van de kinderen.

Peschar (2007:21) omschrijft onderwijs als "georganiseerde en geprofessionaliseerde socialisatie". Onder socialisatie wordt verstaan dat de kinderen zich kunnen gedragen naar de normen en waarden, die gelden binnen de samenleving. Docenten proberen actief kwaliteiten aan te leren binnen de sociale context van de samenleving, om op deze manier volwaardig burgerschap aan te leren. Tussen onderwijs en samenleving zit een wisselwerking, op scholen wordt getracht aan te leren wat wenselijk is binnen de samenleving, terwijl op school ook situaties uit het gewone leven worden besproken en gesimuleerd. Het onderwijs heeft door visie op situaties binnen de samenleving een grote invloed op de beeldvorming bij kinderen (de toekomstige beroepsbevolking) uit die samenleving. Wanneer kwalitatief onderwijs wordt aangeboden, heeft dit een positieve invloed op de ontwikkeling van de samenleving op vele gebieden. Het relatieschema van Idenburg geeft een duidelijk beeld van de invloeden en relaties van het onderwijs met de samenleving. Tussen

---

¹ <http://www.unmillenniumproject.org/goals/gti.htm>

deze relaties en het onderwijs is continu een wisselwerking van positieve en negatieve invloeden op het onderwijs, alsmede op schooluitval van kinderen.

Figuur 1: Relatieschema van Idenburg (Peschar, 2007:25)

Hoewel ik van mening ben, dat voor kerk beter geloofsorganisatie gelezen kan worden, vind ik het relatieschema verder erg bruikbaar om het begrip onderwijs in zijn totaliteit en in verhouding tot de maatschappij te tonen. Het laat de wisselwerking zien tussen de verschillende factoren van de samenleving en de scholen op het gebied van socialisatie. Binnen de context van mijn onderzoek heb ik mij voornamelijk gericht op culturele organisaties (NGO's), het ministerie van onderwijs, ouders en natuurlijk de betrokkenen bij het onderwijs, de kinderen en de onderwijzers.

Ontwikkelingstheorieën over samenlevingen zijn gebaseerd op de 'human capital' –theorie. Onder 'human capital', verstaat men de kennis en vaardigheden van mensen, waardoor ze productiever zijn en waardoor ze sociaal en cultureel beter onderlegd zijn. Onderwijs wordt gezien als een instrument om mensen meer kennis en vaardigheden aan te leren, waardoor onderwijs hen productiever laat zijn en weerbaarder binnen de globaliserende economische markt. Volgens Psacharopoulos en Woodhall (1986) vormen 'human resources' de ultieme basis van de rijkdom binnen landen. Met voldoende menselijk kapitaal kan je hulpbronnen exploiteren, infrastructuur aanleggen en de ontwikkeling binnen een land laten groeien. Andere factoren die nodig zijn voor productie, zoals kapitaal en grondstoffen, noemen zij slechts passieve factoren. Met de actieve factor, kennis binnen de maatschappij, kan je als land het economisch niveau snel verbeteren,

waarbij als neveneffect ook verbeteringen op politiek en sociaal gebied zullen plaatsvinden. Wanneer we kijken naar het kennisniveau van landen, wordt er onder andere gekeken naar de criteria alfabetiseringsgraad en opleidingsniveau van de samenleving, welke in context staan met het volgen van onderwijs. Uit een 'human capital' -model, waarbij gekeken wordt naar het niveau van onderwijs en de constructie van 'human capital' in verhouding tot productiviteit en technologieniveau binnen landen valt goed te zien dat onderwijs en 'human capital', in grote mate verantwoordelijk zijn voor de economische groei en ontwikkeling binnen een land (Tamura, 1991).

Ontwikkeling van de samenleving is nodig om armoede te verminderen, volgens het UNDP (UNDP 1997:15) kan je het begrip armoede omschrijven als het gebrek aan kansen en keuzes om een lang, gezond en creatief leven te leiden, waarbij je kunt genieten van een fatsoenlijke levensstandaard, vrijheid, waardigheid, zelfrespect en het respect van anderen. De Wereldbank (WorldBank, 2000:15) omschrijft armoede als: "diepgaande achterstelling in welzijn" en geeft als voorbeelden "hongerig zijn - een gebrek hebben aan onderdak, kleding, verzorging en scholing - ziek zijn - analfabeet zijn - kwetsbaar zijn - slecht behandeld worden door de instellingen van de samenleving en de staat, waarbij men tevens uitgesloten is van een machtsstelsel in deze instellingen". De OECD (OECD 2001:42) geeft aan dat armoede over het onvermogen gaat om te voldoen aan economische, sociale en andere standaarden van levenswelzijn. Alle drie de definities geven aan dat het mensen ontbeert aan 'capabilities' om een menswaardig bestaan te leiden. Deze mogelijkheden zou je kunnen vergroten door het menselijk kapitaal te verbeteren.

Sen (1999, 2002, 2002) spreekt over 'capabilities' en de vrijheid om gekozen mogelijkheden te benutten. Hoe meer mogelijkheden je hebt, hoe 'rijker' je bent. Al deze mogelijkheden hebben voor een groot gedeelte niets met inkomen te maken, maar je bent vrijer om te kiezen als je in ieder geval een fatsoenlijke levensstandaard geniet. Sen spreekt hierbij over: politieke vrijheden - economische gemakken - sociale mogelijkheden - garanties van transparantie - bescherming van de veiligheid.

De vijf gebieden welke de OECD onderscheidt zijn: economic capabilities, human capabilities, socio-cultural capabilities, political capabilities en protective capabilities. Onderwijs valt onder de human capability, waarbij naast kennis ook gekeken wordt naar schoon water, gezondheid, onderdak en voeding. De vijf capabilities hebben allen een grote invloed op elkaar en een verbetering van de ene 'capability', heeft weer een positieve invloed op de anderen. Bij een verbetering van de economic capability, waarbij het gezin dus meer loon zal krijgen of makkelijker aan levensmiddelen kan komen, heeft het gezin de mogelijkheid om het kind weer naar school te sturen of kan men opkomen voor de rechten van de groep waartoe het gezin behoort. Volgens een aantal auteurs vormen human capabilities de basiselementen van welzijn voor een mens (OECD:2001:38, Sen:1999, Olaniyan:2008)

en ook naar mijn mening vormt kennis de basis voor een menswaardig bestaan. Voor iedere mogelijkheid, die iemand krijgt moet het nut voor hem/haar beoordeeld kunnen worden, alsmede het nut voor de groep waartoe deze persoon behoort. Het vergroten van de mogelijkheden en keuzes noemt men 'human development' (UNDP:1990) De mogelijkheden voor een mens bestaan onder meer uit de drie essentiële mogelijkheden, namelijk een lang en gezond leven leiden, het opdoen van kennis en toegang hebben tot producten om in een prettige levensstandaard te voorzien.

'Human Development' bestaat uit twee kanten, aan de ene kant gaat het om het verwerven van 'human capabilities', ofwel de verbetering van de gezondheid, kennis en vaardigheden. Aan de andere kant gaat het om de toepassing van de mogelijkheden en het actief meedoen in de samenleving, op politiek, sociaal en cultureel gebied. Tussen deze twee kanten van human development behoort een evenwicht te zijn om een lang en gelukkig leven te leiden. Kennis blijft hierbij belangrijk om een weloverwogen keuze te maken. Wanneer een individu niet actief meedoet in de samenleving op politiek, sociaal en cultureel gebied, dan spreekt men over 'sociale uitsluiting' (Bhalla en Lapeyre,1997). Een sociaal uitgesloten persoon kan niet gedijen in de samenleving en ondervindt hierdoor continu nadelen. Benadeling en uitsluiting van individuen, families of de groep waartoe een persoon behoort, zorgt voor het ondervinden van moeilijkheden bij het zoeken van geschikte huisvesting en werkgelegenheid, maar ook bij aansluiting bij collectieve hulpbronnen als gezondheidszorg en onderwijs. Iemand die sociaal is uitgesloten van de samenleving mist onder andere socio-cultural capabilities, wat een negatieve invloed heeft op de human capabilities van deze persoon.

Aan dit onderzoek zijn de begrippen human capabilities, menselijk kapitaal en human development continu gebonden. De OECD pleit ervoor het menselijk kapitaal van uitgesloten groepen te verbeteren en de kloof tussen arm en rijk te verkleinen, door middel van investeringen in openbaar onderwijs en gezondheidsinstellingen (OECD:2001). Deze investeringen moeten er toe leiden dat alle kinderen kunnen profiteren van onderwijs. Ondanks dat kinderen het recht hebben op onderwijs, blijven veel kinderen weg van school en voltooien het basisonderwijs niet. Omdat armoede in de literatuur als belangrijkste factor wordt genoemd voor het niet afmaken van de basisschool, richt ik mij eerst op het begrip armoede. Hierna richt ik mij op genderverschillen, etniciteit en gezinsomstandigheden, welke ook factoren kunnen zijn voor het uitvallen van leerlingen op school

Hoewel genderrollen binnen ieder cultuur anders zijn, onderscheidt Connell drie belangrijke rollen voor vrouwen, namelijk: - reproductie - productie - sociale controle van de samenleving

(Connell:2009). Reproductie beperkt zich niet alleen tot het baren van kinderen, maar ook tot de zorg over de gezondheid en het welzijn van de gezinsleden. Bij productie gaat het over werken, waarbij opgemerkt wordt dat arme vrouwen het zwaar hebben vanwege: - hun lage status - hun hogere werklast dan mannen - het veelal moeten doen met minder hulpmiddelen en vaak alleen het gezin moeten runnen. De vaders ontwijken hun verantwoordelijkheid o.a. door overspel en overmatige gebruik van alcohol en/of drugs, wellicht als uitlaatklep voor hun armoedige bestaan. Alleenstaande vrouwen hebben het moeilijk, omdat zij in hun eentje zorg moeten dragen over het gezinsleven, een goede basiseducatie is daarom belangrijk, ook om juiste gezondheidszorg te kunnen verlenen aan de gezinsleden (Connell:2009). Helaas hebben vrouwen in arme gebieden juist minder onderwijs genoten dan mannelijke plaatsgenoten.

1.2 Factoren van schooluitval

1.2.1 Armoede

In 'Voices of the poor' wordt schooluitval of het niet afmaken van de basisschool als één van de karakteristieken van armoede gezien (Worldbank, 2006:6). Armoede zorgt ervoor dat kinderen niet naar school kunnen en dit gebrek aan onderwijs maakt, dat zij in armoede blijven leven (OECD: 2001).

Doordat armen minder geschoold zijn, zullen ze minder productief zijn en zullen ze alleen in aanmerking komen voor de slechtst betaalde banen. Deze situatie schetst het beeld dat mensen die voor een dubbeltje geboren zijn, nooit een kwartje zullen worden. Armoede is een steeds terugkerend fenomeen binnen deze gezinnen. Wanneer we kijken naar de cijfers van de VN, valt op dat kinderen van de armste 20% van alle huishoudens, wel driënhalf keer minder kans hebben om de basisschool af te ronden dan kinderen van de rijkste 20% van de huishoudens (Birdsall:2005). Kinderen uit rijke huishoudens hebben blijkbaar meer mogelijkheden om hun school af te maken, mede door hun 'economic capabilities'. De mogelijke keuzes, die rijke kinderen wel hebben en arme kinderen niet zijn: tijd om onderwijs te volgen, goede leerhulpmiddelen zoals persoonlijke schoolbegeleiding, speciale boeken, extra lessen en het kiezen van de best uitgeruste scholen.

In arme gezinnen moeten kinderen onder schooltijd werken om het eten voor het gezin te kunnen betalen. De ouders kiezen er hierbij voor om het kind van school weg te houden, en mede door de betaalde arbeid van hun kind(eren) te voorzien in de levensbehoefte van het gezin. In deze situatie is de financiële strop zo beknellend, dat er geen echte vrijheid is om een andere mogelijkheid te kiezen. Het gebrek aan geld, zorgt ervoor dat het menselijk kapitaal zo veel mogelijk wordt besteed aan werk in plaats van aan ontplooiingsmogelijkheden van talenten op school. De kennis en

mogelijkheden blijven hierdoor ook laag.

Hulpmiddelen om onderwijs te vergemakkelijken zijn onbetaalbaar voor arme gezinnen. Velen hebben al moeite om tekstboeken, certificaten en schoolkleding aan te schaffen, zodat al snel door de ouders besloten wordt om kinderen niet meer naar school te sturen (Ramachandran, 2003).

Naast materiële hulpmiddelen is ook voeding een probleem voor arme gezinnen. Zij hebben niet genoeg geld om een voedzame maaltijd te bereiden voor de kinderen, waardoor de kinderen hongerig zijn en moeite hebben om zich te concentreren. Hierdoor is het niet alleen moeilijk om het kind goed uit te rusten met schoolkleding en boeken, maar is het ook moeilijk voor deze kinderen om goede resultaten te halen op school, omdat het leervermogen vermindert, door het gebrek aan een goed voedingspatroon (Haller, 2002). Een interventie welke direct invloed heeft op de huishoudens van kinderen is het verstrekken van een gratis voedzame maaltijd op de school. Dit zal voor ouders een ontlasting van de werkzaamheden betekenen en een stimulans om de kinderen naar school te sturen. Daarnaast zullen de leerprestaties van de kinderen verbeteren als ze goed gevoed de les kunnen volgen. Anderson (Anderson:2005) bespreekt een aantal studies uit Peru, waaruit blijkt dat kinderen minder schooluitval vertonen, wanneer op school een gratis maaltijd wordt aangeboden.

1.2.2 Gender

In Latijns-Amerika gaan gemiddeld minder meisjes dan jongens naar de basisschool, 97:100 in 1997 alsmede in 2008 (UN:2010). De verschillen zijn in Latijns-Amerikaanse landen over het algemeen een stuk kleiner dan in ontwikkelingslanden elders. De OECD stelt prioriteit aan onderwijs voor meisjes, niet alleen vanwege de achtergesteldheid van meisjes op jongens in ontwikkelingsgebieden, maar omdat onderwijs, in het bijzonder voor meisjes, de meest effectieve mogelijkheid is om armoede te bestrijden, alsmede de bestrijding van ziektes en het beperken van jonge zwangerschappen (OECD:2001). Het beperken van zwangerschappen, of het op latere leeftijd zwanger worden van het eerste kind zorgt ervoor dat de economic capabilities op jonge leeftijd, niet verspreid hoeven te worden over nog meer gezinsleden. Daarnaast hebben moeders minder tijd en mogelijkheden om geld te verdienen of onderwijs te volgen en hiermee menselijk kapitaal op te bouwen, vanwege de zorg die ze aan hun kinderen moet besteden. Werkende moeders in Guatemala geven vijftien keer meer van het verdiende inkomen uit aan de verbetering van voeding voor het kind, dan werkende vaders doen (World Bank:1993:41). De moeder draagt dus meer zorg voor de kinderen dan de vader,

De grote vraag is natuurlijk hoe het komt dat genderverschillen bestaan bij het volgen van onderwijs in ontwikkelingsgebieden. Oxaal (1997) geeft aan dat onderwijsverschillen tussen jongens en meisjes niet alleen een kwestie is die te maken heeft met de rijkdom binnen een land. Tussen

ontwikkelingslanden zijn namelijk grote verschillen te zien in schoolgang van meisjes, wat volgens haar wijst op geldende normen en waarden binnen de samenleving. Ze geeft wel aan dat in arme gezinnen, meisjes het eerst van school worden gehaald, dit omdat zij op broertjes en zusjes moeten passen, zodat anderen in het gezin kunnen werken of naar school gaan. Andere redenen zijn dat het de gewoonte in de cultuur is, dat geschoolde meisjes minder verdienen dan jongens, meisjes gevaar lopen op (weg naar) school en dat meisjes, eenmaal moeder geworden, gaan behoren tot de familie van de echtgenoot. Deze ongelijkwaardige situaties tussen jongens en meisjes kunnen verminderd worden door de samenleving te socialiseren met behulp van onderwijs. Waarbij wordt aangegeven dat er bepaalde genderrollen bestaan in een samenleving, maar dat deze ook veranderen in de loop van de tijd en dat (gender)gelijkheid in 'capabilities' een streven moet zijn voor elke samenleving.

1.2.3 Etniciteit

Hoewel onderwijs een mensenrecht is, wordt het recht op onderwijs geschonden in landen als Guatemala, Nicaragua, Haïti en Guatemala's buurland Honduras. Andere landen in Latijns-Amerika, zoals Chili, Costa Rica, Argentinië en Uruguay scoren wel goed als je kijkt naar het percentage geletterden². Haddad (Haddad, 2006) schrijft deze verschillen toe aan de houding van de regeringen welke onderwijs onvoldoende prioriteit geven in Midden en Latijns-Amerika. Deze regeringen prediken wel onderwijs in hun land, maar bepaalde groepen worden uitgesloten van dit recht op onderwijs. Deze groepen bestaan voornamelijk uit: vrouwen met een donkere huidskleur - mensen met behoefte aan een speciale behandeling - ouderen - Indígena bevolking - rurale bewoners en bewoners van arme regio's. Door deze uitsluiting zijn deze groepen ook op economisch gebied achtergebleven bij de rest van de bevolking, omdat zij niet kunnen voldoen aan de gestelde eisen voor werknemers binnen de maatschappij. Binnen samenlevingen kunnen er groepen zijn die worden uitgesloten van goed onderwijs, doordat er geen onderwijs wordt gegeven dat gericht is op de specifieke kenmerken van hun groep. Indígena groepen bijvoorbeeld hebben veelal hun eigen taal, maar zij worden niet onderwezen in hun eigen taal, waardoor het volgen van lessen moeilijk is (Patrinos, 2009).

Als scholen zich niet richten op de etniciteit van de groep waartoe kinderen behoren, voelen kinderen zich niet begrepen of minderwaardig, waardoor onderwijs volgen voor hen minder aantrekkelijk wordt.

Onderwijs voor minderheden zou moeten starten bij het herkennen van deze uitgesloten mensen en ze aangepast onderwijs aan te bieden om zo een waardevol bestaan op te bouwen (Haddad, 2008). Bij deze vorm van uitsluiting, wordt er geen onderwijs gegeven welke aansluit bij de culturele

---

²<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2103.html> zie ook bijlage 8.5

omgeving van het kind. Het vertrekpunt van kwalitatief onderwijs hoort echter de culturele omgeving van de onderwijsdeelnemer te zijn ('t Rood:1996). 't Rood geeft verder aan dat armoede binnen de culturele groep waartoe een leerling behoort, het best is aan te pakken door de kinderen bewust te laten worden van de mogelijkheden tot verandering passende bij de gezins- of groepssituatie. Het her- en opwaarderen van de eigen identiteit en kwaliteiten, dienen ter empowerment van de groep en het individu. Empowerment heeft te maken met het verwerven van vaardigheden waardoor mensen de mogelijkheid krijgen om een actieve en participatieve rol te spelen in hun eigen omgeving op bijvoorbeeld politiek, sociaal en cultureel niveau. Zij kunnen zichzelf, maar ook anderen helpen, waardoor onderwijs bijdraagt aan democratische vrijheid, het opbouwen van een egalitaire samenleving en het welzijn van de samenleving als geheel (Deneulin:2009).

1.2.4 Geografische factoren

In rurale gebieden zijn de out-of-school percentages van meisjes 31% en bij jongens 27%, in urbane gebieden zijn die slechts 15% bij meisjes en 14% bij jongens. Het percentage kinderen, dat niet naar school gaat is bij meisjes iets meer dan 2 keer en bij jongens ook bijna 2 keer zoveel (UN:2010). Deze cijfers illustreren dat de verschillen in aanwezigheid op school, heel groot zijn tussen urbaan en ruraal gebied. 'In veel landen is het verschil tussen urbaan en ruraal gebied de 'grootste' oorzaak van verschillen in educatieniveau' (Birdsall:2005). Het grote verschil heeft zoals verwacht ook te maken met de grote inkomensverschillen tussen urbaan en ruraal gebied. Armere mensen hebben minder mogelijkheden om hun kinderen onderwijs te laten volgen. Volgens Atchoarena (UNESCO:2003) leven mensen in rurale gemeenschappen van kleinschalige landbouw, waarbij hulp van de kinderen nodig is. Daarnaast hebben binnen rurale gebieden, weinig mensen kennis van het alfabet, waardoor kinderen minder gestimuleerd en geholpen worden om te leren lezen, schrijven en huiswerk te maken. Deze factoren zorgen ervoor dat kinderen niet op school zitten, maar arbeidsintensief werk moeten verrichten. De kinderen, die wel naar school gaan, krijgen vaak les van docenten die weinig educatie hebben gehad en soms niet eens het voortgezet onderwijs hebben afgemaakt.

Uit veel studies is gebleken dat onderwijs aan rurale kinderen en bewoners, een positief effect heeft op de productiviteit in het land, de zekerheid van voedsel voor iedereen en de leefbaarheid in het land (UNESCO:2009). Door het gebrek aan lesmateriaal, capabele docenten en ontplooiing- en doorleerkansen voor docenten is het onderwijs in rurale gebieden zowel voor kinderen als docenten onaantrekkelijk. Hierdoor kiezen goede docenten voor werk in urbane gebieden en kiezen kinderen ervoor om niet naar school te gaan.

1.2.5 Famieverhoudingen

Een grote factor van uitsluiting van onderwijs zijn de omstandigheden binnen het gezin. Een instabiele thuissituatie heeft negatief effect op de prestaties van kinderen op school, alsmede de mogelijkheid om je volledig op school te concentreren. De betrokkenheid van ouders en de rolverdeling binnen het gezin hebben een grote invloed op de schoolgang van kinderen. Kinderen uit gebroken gezin scoren gemiddeld slechter op school, dan kinderen met samenlevende ouders (Duryea, 2006). Ook het aantal kinderen binnen een gezin heeft invloed op de schoolgang van kinderen. Kinderen uit grote gezinnen hebben gemiddeld een lager educatieniveau dan kinderen uit kleine gezinnen. Naar mijn mening hebben beide factoren te maken met een gebrek aan beschikbare tijd per kind, omdat veel tijd nodig is om eten voor de gezinsleden te verzorgen. Hierdoor kan per kind minder voedsel op tafel komen, wat zijn negatieve uitwerking heeft op de schoolprestaties.

Om kinderen langer onderwijs te laten volgen en in ieder geval de basisschool af te ronden is een grote rol weggelegd voor de ouders. Het is daarom de kunst om de ouders te stimuleren om hun kinderen naar school te laten gaan of te sturen. Omdat voornamelijk arme kinderen geen school volgen, is het volgens de taskforce van het UNDP van belang dat ook ouders kwalitatief onderwijs volgen of gevolgd hebben. 'Kinderen van geschoolde ouders studeren gemiddeld 2 uur meer op een dag' (Birdsall:2005). Wanneer ouders geschoold zijn, kunnen ze dingen uitleggen aan de kinderen en ze helpen bij het maken van huiswerk, daarnaast zullen ouders met een hoog educatieniveau, graag willen dat de kinderen goed onderwijs volgen, omdat ze het belang van onderwijs inzien. Zoals ook bij het kopje gendersverschillen te zien was, heeft de opvatting van de samenleving en de ouders een grote invloed op de schoolgang van de kinderen. Naast onderwijs aan kinderen, is het verstandig om ouders onderwijs aan te bieden, zodat deze de keuze beter kunnen afwegen om hun kinderen onderwijs te laten volgen.

1.2.6 Kinderarbeid:

Human capital bestaat uit kennis, schoon water, gezondheid, onderdak en voeding. Kennis kun je vergaren door het volgen van onderwijs, maar toch zijn er nog vele kinderen die geen onderwijs volgen. Een reden hiervoor kan zijn dat kinderen geld moeten verdienen om onderdak en voeding te bekostigen voor het gezin. Wanneer arbeid van kinderen het volgen van onderwijs belet spreken we over kinderarbeid. Ook spreekt men van kinderarbeid wanneer het werk de fysieke of psychische gezondheid van kinderen bedreigt of wanneer kinderen hun waardigheid verliezen. Anders gezegd hebben kinderen recht op vrije tijd om te spelen en te sporten (van Dueren, 1998).

Op 20 november 1989 is het verdrag van de rechten van het kind aanvaard door de algemene vergadering van de Verenigde naties. Het is het meest geratificeerde mensenrechtenverdrag ter wereld, slechts twee landen zijn niet lid van het verdrag. In het verdrag komen rechten van het kind naar voren als vrijheid van meningsuiting, recht op gezondheidszorg, bescherming tegen exploitatie, recht op bescherming en ook recht op onderwijs (UNICEF, 2009)

De ILO (International Labour Organization) of OIT (Organizacion Internacional del Trabajo) in het Spaans is de belangrijkste organisatie als het gaat om het in kaart brengen van kinderarbeid, alsmede bij het opstellen van de arbeidsnormen. Voor Latijns-Amerika zijn ze in 2005 overeengekomen dat in 2015 de ergste vormen van kinderarbeid moeten zijn verdwenen, hieronder vallen kinderhandel, gedwongen rekrutering van kindsoldaten en het uitbuiten van kinderen in de prostitutie en porno-industrie. Ook het gebruiken van kinderen voor illegale activiteiten en andere praktijken waarvan kinderen schade ondervinden, vallen onder de ergste vormen van kinderarbeid. De ILO kwam ook overeen dat in 2020 iedere vorm van kinderarbeid verdwenen moet zijn in Latijns-Amerika³

In Guatemala is het verboden voor kinderen onder de veertien jaar om meer dan zes uur op een dag te werken. Daarnaast mogen ze in een week tot twintig uur arbeid verrichten, bij meer uren wordt gesproken over exploitatie. Kinderen tussen de veertien en achttien jaar mogen wel langer werken, maar dit mogen geen gevaarlijke werkzaamheden zijn. In het jaar 2000 waren 937.530 kinderen tussen de vijf en zeventien jaar werkzaam, wat meer dan 20% van de beroepsbevolking was. Hiervan was ongeveer van de kinderen tweederde een jongen en eenderde meisje, wat te verklaren valt uit het gegeven dat de meisjes vaak in het huis werkzaamheden verrichten, waardoor het niet wordt geregistreerd als werk. 86% van de werkzaamheden welke de kinderen verrichtten om geld te verdienen waren werkzaamheden met hoge risico's voor de gezondheid. Meer dan 55% van de werkzaamheden was in de landbouw (primero aprendo, 2006). Vele organisaties maken zich zorgen om de kinderen welke door het verrichten van werk hun mogelijkheden via onderwijs verliezen.

Conrado de la Cruz is een organisatie in Guatemala welke zich inzet tegen kinderarbeid en kinderen een kans wilt bieden om onderwijs te volgen. Tijdens een voorlichting van deze organisatie lieten ze mij de volgende zin zien van Antonio Carlos Gómez Da Costa: '*Que un niño trabaje es matarlo dos veces: matarlo como niño y matarlo como adulto*'. Vrij vertaald komt het op het volgende neer: een kind dat aan het werk moet is een kind twee keer vermoorden, eerst als kind en vervolgens als volwassenen.

---

³http://www.oit.org.pe/index.php?option=com_content&view=article&id=691&Itemid=1511

1.3 Bevorderen van schoolgang

1.3.1 Kostenvermindering

Zoals eerder vermeld is onderwijs een potentiële katalysator voor het welzijn binnen een land op economisch, sociaal en politiek gebied. Doordat gezinnen echter moeite hebben om genoeg geld te verdienen voor voedsel en onderdak, wordt onderwijs vermeden. Omdat de rijkdom van een land uiteindelijk bestaat uit de hoeveelheid menselijk kapitaal is het voor elk land noodzakelijk dat de bevolking geschoold is.

Programma's in Mexico, Argentinië, El Salvador en ook Guatemala, waarbij kinderen financiële beloningen kregen voor presentie op school en de overgang naar een volgend leerjaar, waren erg succesvol om de schoolgang onder kinderen te verbeteren (Reimers:1999). De beloningen hebben tot doel om de financiële lasten voor schoolgang te verminderen. Gasperini (UNESCO:2009) pleit daarom ook voor gratis schoolboeken en financiële hulp bij het kopen van schoolspullen, evenals schoolkleding.

De interventies hierboven genoemd hebben betrekking op de reductie van schoolkosten voor ouders, zodat toename van menselijk kapitaal voor gezinnen een goede en goedkopere investering wordt. Een andere interventie heeft betrekking op de kwaliteit van het onderwijs, waarbij het aangeboden onderwijs van een dusdanige kwaliteit moet zijn dat ouders er voor kiezen om het menselijk kapitaal te verbeteren in plaats van te kiezen voor salaris welke kinderen kunnen verdienen. Mocht het onderwijs zo goed zijn dat kinderen uiteindelijk twee keer zoveel verdienen, dan zullen ouders overstag gaan om hun kinderen langer onderwijs te laten volgen.

Een methode welke de laatste jaren flink is toegenomen in ontwikkelingslanden en middeninkomenlanden in Latijns-Amerika zijn zogenaamde CCT's, 'Conditional Cash Transfers'. Bij CCT-programma's krijgen ouders een financiële beloning wanneer kinderen school volgen, voor een consult naar een arts gaan of wanneer ouders, voornamelijk moeders, lessen volgen over gezondheid, hygiëne, voedsel en gezinsplanning. In 1997 begonnen Mexico, Brazilië en Bangladesh met CCT-programma's, in 2008 hebben bijna alle landen in Latijns-Amerika een eigen stimuleringsprogramma voor gezinnen. Doordat er eisen gesteld worden aan de ouders om het menselijk kapitaal binnen het gezin te verbeteren, hebben de programma's veel succes gehaald. De leefomstandigheden van de gezinnen zijn verbeterd door de programma's en positief gedrag, zoals schoolgang is verbeterd in de landen met een CCT-programma (World Bank, 2009). In Guatemala is er het stimuleringsprogramma voor gezinnen 'mi Familia Progresiva', hierover zal meer verteld worden in hoofdstuk 3.

1.3.2 Kwaliteitsverbetering

Kiezen voor een verbetering van de kwaliteit heeft als grootste voordeel dat de kinderen meer kennis en menselijk kapitaal kunnen verwerven tijdens de schooltijd. Belangrijk is dan ook dat alle kinderen in het land door de ouders gestimuleerd worden om hun kennis te vergroten op de basisschool. Het positieve effect van onderwijs op de economie zal kunnen stagneren, wanneer een te groot percentage van de beroepsbevolking nog steeds niet kan lezen, niet kan schrijven en zich daarom ook (economische) ideeën niet eigen kan maken van de geschoolden (Birdsall:2005). Naast de situaties binnen het gezin, hebben factoren op de school veel invloed op de schoolgang van kinderen. Zo zal een school waarbij de docenten onderwijs leveren van lage kwaliteit, weinig leerlingen aantrekken. Het menselijk kapitaal van de kinderen zal nauwelijks groter worden vanwege de beperkte kennisvergroting, waardoor het zelfs nog interessanter kan zijn om tijdens werkzaamheden kennis aangeleerd te krijgen door ouders.

Schiefelbein en Schiefelbein geven in hun onderzoek aan dat de meest effectieve manier om het onderwijs in Chili op een kwalitatief hoger niveau te brengen, verbetering van de tekstboeken is (Anderson:2005). Verder komt ter sprake dat docenten een belangrijke rol spelen bij het verbeteren van het onderwijs en dus het aantrekkelijker maken van onderwijs. De huidige docenten hebben geen goede opleiding genoten en ontvangen een te laag salaris, waardoor zij naast hun onderwijswerk ook nog andere baantjes hebben om menswaardig te leven. Naast een goed salaris, is docententraining belangrijk, dit om de docent nieuwe leermethoden aan te reiken en om het niveau van de lessen te verhogen door middel van reflectiegesprekken.

Om schooluitval terug te dringen is het hebben van een goed beeld van de groep kinderen, die geen onderwijs volgen noodzakelijk, zodat de interventies om schooluitval terug te dringen vooral gefocust wordt op deze groep. Wanneer factoren zoals de afstand tussen de woonplek en de school de grootste drempel is tot het volgen van onderwijs, zou een verbetering van een andere factor, de reductie van kosten voor schooluniformen weinig effect hebben op deze leerlingen. De UNESCO, de organisatie met beschikking over de meeste statistieken met betrekking tot onderwijs heeft veel moeite met het verzamelen van gegevens over de factoren welke de schoolgang bemoeilijken. Zo heeft 30% van de landen geen onderwijsgegevens, zijn er 'onzichtbare' onderwijsverleners, zoals onbekende private scholen, geloofsorganisaties die onderwijs aanbieden, alsmede gemeenschapsorganisaties. Daarnaast zijn er veel leerlingen die illegaal of onofficieel in een gebied verblijven en zijn vele gegevens die wel beschikbaar zijn over landen of gebieden verjaard en/of niet volledig (Birdsall:2005). Om vanuit deze cijfers een realistisch beeld te krijgen van de moeilijkheden voor de leerlingen om onderwijs te volgen is moeilijk. Ik ben van mening dat kwalitatief onderzoek

naar factoren van leerlingenuitval het meest treffend de factoren per gezin kan weergeven. Met de analyses van mijn onderzoeksgegevens wil ik een duidelijke lijst met factoren weergeven, welke de leerling-uitval in Totonicapán bepalen.

UNICEF heeft zogenaamde richtlijnen opgesteld voor kindvriendelijke scholen, waarbij onderwijs gericht moet zijn op het gezond houden van het lichaam en het geestelijk welzijn. Het geestelijk welzijn houdt je gezond door te praten over gevoelens, gedachten en gebeurtenissen. Deze dingen zijn naast het leren van het alfabet erg belangrijk om de kinderen te begrijpen en solidariteit aan te leren. Het principe van kinderen bij de school betrekken, in plaats van uitsluiten van kinderen, gebeurt door het kind centraal te stellen in het leerproces. Kinderen mogen zelf aangeven waar hun belangstelling ligt en de school hoort hier op in te spelen door lesmateriaal aan te bieden gericht op de behoeften van het kind. Hierbij gaat het om cognitieve vaardigheden, maar ook om sociale vaardigheden. Bij al het onderwijs dat aangeboden wordt door de kindvriendelijke school wordt rekening gehouden met het kind en de omgeving waarin het kind opgroeit (UNICEF:2009). Uitsluiting van onderwijs heeft te maken met het gebrek aan socio-cultural en political capabilities. Door de political capabilities te vergroten, kunnen deze kinderen of groepen doormiddel van empowerment opkomen voor de eigen rechten, waardoor zij weer een stem krijgen binnen de samenleving. Bij verbetering van de socio-cultural capabilities zal de zelfwaarde bij de uitgesloten groepen stijgen, doordat zij een positieve status kunnen verwerven.

Hoofdstuk 2 Onderwijs in Guatemala en Totonicapán

2.1 Armoede in Guatemala

Guatemala is een land in Midden-Amerika vanaf 1960 een 36-jarige burgeroorlog heeft doorstaan. In 1996 zijn er vredesverdragen ondertekend, waardoor een eerste stap gezet is richting ontwikkeling binnen het land. Ondanks dat Guatemala op plaats 116 van de 173 landen in het Human Development Rapport van 2010 staat, leeft bijna 50% van de mensen in armoede, waarvan bijna 12% in extreme armoede⁴. Mensen uit Totonicapán gaven aan dat in Guatemala veel ongelijkheid heerst, omdat de rijken niet delen, niet alleen op financieel, maar ook op politiek gebied niet, waardoor de ongelijkheden blijven bestaan tussen de mensen.

Binnen Guatemala zijn grote verschillen te zien. Zo leefde in 2006 72% van de armen in rurale gebieden en was 56,25% van de armen van indiaanse afkomst en zelfs 69% van de extreem armen, dit terwijl zij slechts 38,4% van de bevolking vormen. Deze cijfers hebben zoals verwacht hun invloed op de statistieken over het onderwijsniveau van kinderen in Guatemala. In 1996 tot 2004 werd slechts 5% van het bruto nationaal product geïnvesteerd in onderwijs en gezondheidszorg, terwijl het gemiddelde in Latijns-Amerika 8,2% is. Dit terwijl ontwikkeling van het menselijk kapitaal een vereiste is voor de ontwikkeling van de economie binnen een land. De basis voor het verbeteren van het menselijk kapitaal, de gezondheidszorg en onderwijs, moet komen vanuit het ministerie van onderwijs en gezondheid, maar ook van zogenaamde sociale fondsen en buitenlandse NGO's. Echter werken deze instanties slecht samen op strategisch en financieel vlak, waardoor het onderwijs en de gezondheidszorg in kritieke situaties zijn gekomen en gebleven (IADB:2008).

Qua leeftijdsverschillen valt het op dat er veel jongeren wonen in Guatemala, meer dan 38% van de bevolking is jonger dan 14 jaar en de helft van de bevolking is jonger dan 20 jaar⁴. Dit betekent dat een groot gedeelte van de kinderen op de basisschool behoort te zitten en dat een verbetering van de kwaliteit van het basisschoolonderwijs een grote invloed zal hebben op het totale menselijke kapitaal van Guatemala. Mijn informant Santos Norato meldt echter dat het aantal kinderen dat naar school gaat verbetert (de kwantiteit), maar de kwaliteit van het onderwijs stijgt weinig en veel minder in verhouding met andere landen. Wanneer we kijken naar het percentage leerlingen welke de basisschool afronden zonder te blijven zitten, dan was dit in 1999 slechts 52% van de kinderen en in 2007 65% van de kinderen. Hieruit kun je concluderen dat het onderwijs wel beter is geworden, het voltooiingspercentage van de basisschool is namelijk een goede graadmeter om te zien of er op

---

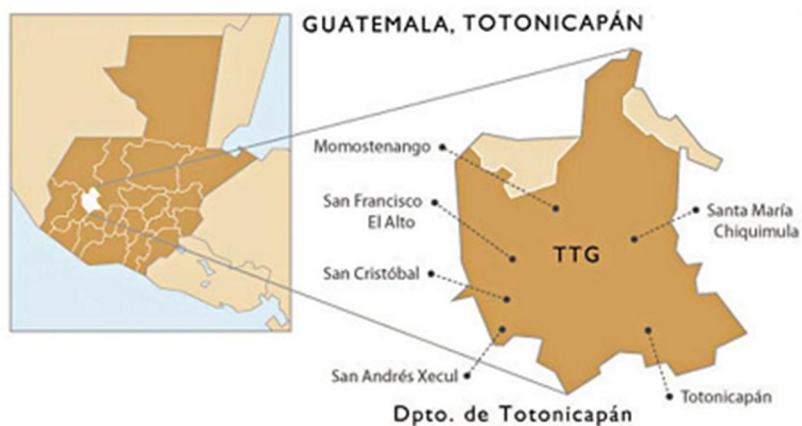
⁴<http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/GTM.html>

⁴<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gt.html>

een effectieve manier wordt lesgegeven. Bij goede scholing zal namelijk een groot percentage leerlingen de basisschool afronden binnen de zes jaar waarop het de zes klassen behoort te voltooien. Hoewel Guatemala dus verbeterd is tot 65%, scoren ze nog erg zwak in verhouding tot andere landen in Latijns-Amerika en de Cariben, welke gemiddeld 86% scoorden in het jaar 2007 (UNESCO:2007). Het land Guatemala telt 22 departementen, waarbij het onderzoek zich spitst op het departement Totonicapán.

2.2 Opgroeien in Totonicapán

Totonicapán is een departement van Guatemala, welke bestaat uit de 8 gemeentes, namelijk San Andrés Xecul, San Cristóbal, San Francisco el Alto, Momostenango, Santa Lucia la Reforma, San Bartolo, Totonicapán en Santa María Chiquimula. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de urbane gemeente Totonicapán en ook in de rurale gemeente Santa María Chiquimula. In 2008 woonden 433.749 inwoners in het departement van Totonicapán (datasheet Totonicapán, 2008).

figuur 2: kaartje van Totonicapán (presentatie van de educatieve agenda van Totonicapán, 2008)

Uit statistisch onderzoek blijkt dat in de gemeente Totonicapán 66% van de mensen als arm wordt berekend, waarvan 14% zelfs tot de extreem armen. In de gemeente Santa María Chiquimula wordt meer dan 87% van de mensen als arm betiteld en bijna 35% van de bevolking leeft in extreme armoede. (informatiebulletin Totonicapán, 2007). Totonicapán is één van de armste departementen van Guatemala, slechts drie andere departementen hebben qua percentage meer arme mensen in haar departement.

Naast armoede heerst er onder de bevolking ook veel analfabetisme, net als in de rest van Guatemala. Bedroeg deze voor het land in 1994 nog 38,75% van de bevolking, in de loop der jaren is het steeds minder geworden met een percentage van 30,36 in 2001, een percentage van 23,97 in 2006 en in het jaar 2010 nog slechts 19,96% van de bevolking. In Totonicapán staat de

analfabetismegraad op 23,84% in het jaar 2010, waarmee Totonicapán minder analfabeten telt dan 7 andere departementen (CONALFA, 2011).

Totonicapán is een hechte gemeenschap, waarbij de mensen zogenaamde gemeenschapstaken moeten uitvoeren. De gemeentes zijn opgebouwd uit ongeveer 5 verschillende zones, waarbinnen een gemeenschapsleider problemen van de burgers oplost en rapporteert aan de burgemeester van de gemeente en het departement. In sommige zones zijn groepen buurtbewoners verenigd om de veiligheid in hun zone te waarborgen. Binnen het departement is de groep 48 Cantones actief, deze groep heeft autoriteit binnen de gemeenschappen en helpt de verschillende gemeenschapsleiders om de Mayacultuur te behouden en de veiligheid binnen het departement te vergroten. Wanneer iemand uit het departement wordt opgepakt binnen het departement, bepaalt 48 Cantones samen met de gemeenschap een gepaste straf voor de misdadiger. De gemeenschap verenigt zich ook wel eens tegen de regering, wanneer zij als departement benadeeld wordt. Zo hebben ze de hoofdweg tussen de hoofdstad en de tweede stad van Guatemala in 2009 afgezet, omdat de prijs van elektriciteit omhoog zou gaan, na een twist over de eigenaar van waterbronnen tussen grondbezitters in Totonicapán en de regering.

2.3 Schoolgang in Totonicapán

'Ik loop wel even mee naar het lokaal' zegt de directeur van basisschool Mario Mendez te Santa María Chiquimula. Langs een smal stenen trappetje loop ik langs de keuken, waar een aantal docenten hun ontbijt voorbereiden op een groot vuur. Tijdens het lopen heb ik een schitterend uitzicht over de bergen, terwijl het trappetje over gaat in een steile grasondergrond. Ondanks het mooie uitzicht let ik voornamelijk op mijn evenwicht, want als ik hier val, glijd ik zeker weten de komende vijf meter naar beneden. We lopen een stukje naar boven over het gras en kunnen nu een stenen trappetje op. Door de spijlen van het raam zie ik kinderen verrast kijken. Het lijkt wel een gevangenis met zulke ramen. De kinderen gaan staan wanneer we binnenkomen en zeggen 'pasa adelante profesor, entre la clase, no tenga pena'. Verward kijk ik door het klaslokaal, dit zijn wel erg veel kinderen in zo'n kleine klas'

In Totonicapán zijn net als in de rest van Guatemala, vrijwel alle kinderen ingeschreven op een school. In 2011 zijn er 19.624 leerlingen die basisschoollessen volgen in het urbane gedeelte van Totonicapán, welke worden gegeven door 810 docenten. Dit betekent iets meer dan 24 leerlingen per docent gemiddeld, wat aanzienlijk beter is dan het aantal kinderen welke de docenten in Santa María Chiquimula moeten lesgeven. Hier zijn er gemiddeld meer dan 32 leerlingen per docent, de

322 docenten geven namelijk les aan 10.467 leerlingen (DIDEDUC:2011). De klas van het verhaal hierboven telde maar liefst 47 kinderen, waarvan er die dag vier afwezig waren. Het is moeilijk om iedere leerling de aandacht en hulp te geven, waar het behoefte aan heeft.

In Guatemala wordt het aantal kinderen berekend dat de basisschoolleeftijd heeft en op die leeftijd ook de basisschool volgen. Dit is het ratio netto inschrijvingen op de basisschool, welke in Totonicapán de laatste acht jaar tussen 91% en 94% schommelt. Het ratio bruto inschrijvingen schommelt in deze periode tussen de 110% en 118%, wat aangeeft dat meer kinderen op de basisschool ingeschreven staan dan het aantal kinderen welke de basisschoolleeftijd bezitten in Totonicapán. Dit komt voornamelijk omdat er veel kinderen blijven zitten en na hun dertiende nog de basisschool volgen. In 2009 was het percentage kinderen dat de basisschool afrondde in Totonicapán 76,9% (SEGEPLAN,2010)

Ondanks dat vrijwel alle kinderen naar de basisschool gaan, gaat slechts een klein percentage na de basisschool door naar het voortgezet onderwijs en nog een stuk minder studeren daarna nog verder. In 2009 waren in het departement Totonicapán 82.217 kinderen ingeschreven op de basisschool, terwijl op het voortgezet onderwijs slechts 14.667 ingeschreven waren en nog 2.755 aan het verder studeren waren na afronding van het voortgezet onderwijs (MINEDUC:2009). Het aantal kinderen dat na de basisschool zich verder ontwikkelt op het voortgezet onderwijs is dus klein, de beweegredenen hiervan zal ik in het aankomende hoofdstuk behandelen over mijn empirisch materiaal.

Hoofdstuk 3 Familieomstandigheden en schoolgang

3.1 De thuissituatie

Redelijk gespannen kijk ik door het klaslokaal waar nu 35 ouders in plaats van kinderen tegenover mij zitten. Ik probeer beleefd en met respect vragen te stellen over schoolgang, maar wil eigenlijk ook graag een discussie, waardoor ik interessante denkwijzen van ouders kan ontrafelen en hiermee mijn inzicht op het thuishouden van kinderen kan vergroten. Mario, docent op de school Pacaja in Santa María Chiquimula kijkt me aan en geeft een knikje dat iedereen er volgens hem is. Ik stel me voor in het Spaans, vertel dat ik Engelse les geef aan hun kinderen en waar ik mijn onderzoek naar doe. Mario herhaalt mijn verhaal, in het K'iché, de plaatselijke taal en knikt weer naar mij. Ik vertel dat ik stellingen zal geven, welke niet altijd mijn mening zijn, maar waarmee ik de mening van de ouders wil peilen aan de hand van de reacties op de stelling. Men kijkt begripvol, Mario vertaalt het weer en ik begin met mijn eerste stelling. 'School is belangrijk voor de kinderen, zodat ze goed kunnen samenwerken', Mario herhaalt mijn stelling en de ouders kijken me wazig aan en lachen een beetje. Ik vertel dat ik gewoon iemand aanwijs, zodat iedereen ook zijn mening kan geven en maak duidelijk dat een mening nooit fout kan zijn. Een vrouw krijgt de beurt en antwoordt mij verlegen in het K'iché, 'volgens mij is het inderdaad belangrijk dat kinderen zonder ruzie kunnen samenwerken en dat ze niet gaan vechten'. Ik geef een man het woord die heel graag wat wil zeggen en mij het volgende vertelt in het Spaans: 'mijn kinderen zitten hier op school om te schrijven en te lezen. Ik kan niet schrijven en ook niet lezen, omgaan met andere kinderen leren ze wel in het leven, maar dit is de enige plek waar ze kunnen leren om te lezen en te schrijven. We moeten steeds vaker iets invullen bij mijn werk en mijn kinderen vullen de formulieren tegenwoordig in, daar ben ik de school heel dankbaar voor'. De man is in zijn emoties helemaal gaan staan en krijgt een applaus na zijn pleidooi, lezen en schrijven, dat is de beloofde uitkomst en vooruitgang van het volgen van onderwijs.

Zoals hierboven wordt beschreven door de vader van kinderen op school Pacaja in Santa María Chiquimula, worden kinderen naar school gestuurd om de kinderen te leren lezen en schrijven. Volgens verschillende docenten welke ik gesproken heb, is dit voor veel ouders de voornaamste reden om hun kroost naar school te sturen. Sommige ouders kunnen zelf niet lezen en schrijven, maar stimuleren kinderen om naar school te gaan en zo de taal van de geletterden te spreken.

Ouders spelen hier een heel belangrijke rol en je ziet op de school dat de eerste klassen overvol zitten. Enerzijds doordat er veel kinderen blijven zitten in het eerste en tweede schooljaar, anderzijds omdat in deze klassen wordt gewerkt aan het leren lezen en schrijven met de kinderen. Bij de hogere klassen zijn steeds kleinere groepen en zijn kinderen steeds vaker afwezig. Wellicht om de ouders te helpen in het huishouden of in het werk, maar ook omdat school eigenlijk niet zo belangrijk meer wordt gevonden naarmate het kind kan lezen en schrijven. Lerares Joanna, van de school Pacaja vertelt hierover het volgende: *‘Ouders denken vaak in het klein, niet verder dan morgen. Ouders weten niet beter, het kind gaat na het beheersen van lezen en schrijven van school af, hierdoor wordt er tot de 4^e, 5^e of 6^e klas basisschool gevolgd en daarna gaan de kinderen werken. Het is moeilijk om dit patroon in de cultuur te veranderen’*. Wanneer we kijken naar de cijfers blijkt het inderdaad waar dat naarmate de kinderen ouder worden, het percentage van de kinderen welke nog onderwijs volgt kleiner is geworden.

Een andere constatering welke de schoolgang situeert, zijn oudere kinderen in de eerste klassen van het basisonderwijs. Hoewel je zes tot zeven jaar behoort te zijn in de eerste klas van het basisonderwijs, zijn er veel kinderen van acht of zelfs negen jaar. Geovanny, welke voor de gemeenschap de communicatie regelt tussen de docenten en het ministerie van onderwijs, geeft hier de volgende verklaring voor: *‘kinderen gaan vaak niet naar de peuter- en kleuterschool, hierdoor beginnen ze de basisschool met een achterstand op het gebied van motoriek, woordenschat en schoolgedrag’*. In het urbane gedeelte van Totonicapán vragen scholen tegenwoordig om een bewijs van schoolgang naar de kleuterschool. Hoewel dit niet verplicht is, denken ouders welke ik gesproken heb dit wel, mede hierdoor is het aantal kinderen dat naar de kleuterschool gaat in het urbane gedeelte groter. Een ander motief voor het verschil in schoolgang op de kleuterschool tussen het rurale onderzoeksgebied Santa María Chiquimula en het urbane gedeelte van Totonicapán is de afstand tot de dichtstbijzijnde kleuterschool, welke vaak verder weg is voor gezinnen in Santa María Chiquimula. Bij een lange reisafstand tot de school kiezen ouders ervoor om kinderen langer thuis te houden. Ook het geloof wordt door sommige docenten ter sprake gebracht, zij geven aan dat protestantse ouders niet willen dat hun kinderen verkeerde normen en waarden op de kleuterschool leren en prefereren om de kinderen thuis te houden tot het begin van de basisschool.

Een ander opvallend verschil tussen mijn onderzoeksgebieden was het naar school toe lopen van de kinderen. In het urbane gedeelte werd dit tot de toegangspoort van de school vaak gedaan in het bijzijn van een ouder, terwijl in het rurale onderzoeksgebied eigenlijk nooit ouders meeliepen met de kinderen. Paola, moeder van 3 kinderen, vertelt mij over de gevaren van auto's op de weg en het gevaar van kidnapping, terwijl tijdens de vergadering van alle mensen in de urbane zone ook de zorg wordt uitgesproken over kidnapping of beroving van kinderen. De krant de 'Prensa Libre' bericht op

15 maart ook over de angst voor kidnapping en beroving op de scholen in het urbane gedeelte. Hoewel in het urbane gedeelte sprake is van angst voor kidnapping, heb ik niets kunnen opvangen van deze angst bij de ouders of docenten in het rurale onderzoeksgebied.

Qua schoolgang gaan kinderen in het rurale onderzoeksgebied minder naar school dan in het urbane gedeelte. Bij ouders heerst de gedachte dat in het urbane gedeelte beter les wordt gegeven dan in het rurale gebied. Julio Archilla, functie bij gemeente, geeft aan dat zo'n 40% van de kinderen op de basisschool in het urbane gedeelte vanuit rurale gebieden naar de school reist. Enerzijds omdat ouders in het urbane gedeelte werken, waardoor ze de kinderen naar school kunnen brengen vóór het starten van hun werkzaamheden, maar ouders geven zelf ook dat zij vinden dat het onderwijs beter is in de urbane zone en dat de lessen minder snel uitvallen.

De schoolgang van de kinderen wordt voor een groot deel beïnvloed door de ouders. Zoals een ouder aangaf tijdens de discussie met de ouders, zijn een aantal ouders zelf nog analfabeet. In Santa María Chiquimula nog meer dan in de gemeente van Totonicapán. Lerares Brenda zegt hierover het volgende: *'ouders welke zelf niet op school hebben gezeten kunnen de kinderen niet helpen met het maken van huiswerk, daarnaast hebben vele ouders fysieke macht over de kinderen, met de handen, maar niet de psychische macht, met het hoofd'*. Directeur Marió geeft aan dat kinderen thuis gepest en geslagen worden, waardoor ze niet naar school komen of tijdens de lessen met hun hoofd bij de problemen thuis zitten. Hij geeft ook aan dat sommige ouders geen bezorgdheid hebben over de kinderen, waardoor deze op zichzelf zijn aangewezen. Het zich niet bekommeren van ouders om de gezinsleden komt soms voort uit het gebruik van alcohol, waar de gemeenschap ook erg op tegen is. Openbare kroegen zijn verboden en 48 Cantones spreekt zich ook zeer negatief uit over verkopers van drank.

Wellicht door de hechte gemeenschap, het actieve beleid van 48 Cantones en de gemeenschapsleiders heeft het departement Totonicapán de minste delinquentie van Guatemala. Daartegenover staat dat het departement Totonicapán wel op plaats één staat als het gaat om huiselijk geweld. Directeur Alexander geeft aan dat huiselijk geweld tussen ouders ook een groot probleem is voor de schoolgang van de kinderen. Naast problemen tussen ouders, zijn er gezinnen welke enkel worden opgevoed door de moeder, omdat de man en vrouw niet meer samenwonen. Op vrijdag wordt het volkslied gezongen door de kinderen en bij het Mario Mendez werd hierna een verhaal door een leraar gedaan over 'promiscuïteit'. Als eerst vroeg hij of ze mannen kenden die meerdere vrouwen hadden. Hierop antwoordde de gehele school: *'jaaaaa'*. Uiteindelijk werd verkondigd dat in de Bijbel stond dat je als man en vrouw trouw moet blijven aan elkaar. Later vertelde de docent mij dat veel vaders kinderen hebben bij verschillende vrouwen en dat moeders

kinderen hebben van verschillende mannen. Tijdens zijn verhaal met de kinderen vroeg hij waar de kinderen naar toe gaan als de ouders niet meer samen wonen. Zij antwoordden luidkeels: *'de moeder'*. Hierin gaf de docent nog aan dat de kinderen ook naar de vader kunnen, maar dat het gebruikelijk is dat ze naar de moeder gaan.

Santos Norato geeft aan dat gezinnen de gewoonte hebben om financieel afhankelijk te zijn van de man en de kinderen. Desintegratie van gezinnen heeft tot gevolg dat moeders zelf moeten werken, waardoor zij minder zorg kan bieden aan de kinderen. In Totonicapán zijn, net als in de rest van Guatemala ouders welke in de Verenigde Staten, Mexico of andere gedeelten van Guatemala werken en geld naar huis sturen. Dit kan naar de achtergebleven moeder maar kan ook naar de achtergebleven grootouders zijn. Directeur .. geeft aan dat kinderen welke opgevoed worden door enkel een moeder of door grootouders vaker afwezig zijn op zijn school. Ady, een medewerkster van het ministerie van onderwijs heeft mij ook een project laten zien, waarin kinderen hun toekomstwens op papier moesten zetten. Een groot deel van de kinderen droomde ervan om naar de Verenigde Staten te verhuizen om daar geld te verdienen. Zij gaf aan dat dit ook een reden is dat kinderen vroeg met het onderwijs stoppen, om nog een paar jaar te werken en rond het achttiende levensjaar proberen om de Verenigde Staten binnen te dringen, werk te vinden, geld te verdienen en status verkrijgen bij de achtergebleven familieleden. Vaak sturen de familieleden in het buitenland hoeveelheden geld naar hun familie en ook veel foto's via de sociale media op het internet. Deze foto's zijn vaak met indrukwekkende gebouwen en luxeproducten.

Een ander groot probleem, welke nog groter is in rurale gebieden van Guatemala is het aantal kinderen per gezin. Doordat dit zulke grote hoeveelheden zijn, krijgen de kinderen minder aandacht van de ouders en wonen ze met velen in een huis, waardoor je nooit de privacy hebt om huiswerk te maken. Volgens Ady, lerares in Totonicapán, heeft het grote aantal kinderen per gezin te maken met een gebrek aan educatie op het gebied van seksuele voorlichting. Daarnaast heerst bij veel ouders de gedachte dat kinderen geld in de la brengen en handig zijn om verzorgd te worden op hun eigen oude dag, vele families wonen met de grootouders samen. *'cada niño nace con el pan bajo el brazo'*, vrij vertaald betekend dit dat ieder kind geboren wordt met brood onder de arm, gezinnen vinden een pan rijst verdelen over acht monden, net zo makkelijk als over negen. Bij de indigena-bevolking in Guatemala ligt het aantal gezinnen in het jaar 2000 met meer dan 7 kinderen op 36% en 41% heeft tussen 4 en 6 kinderen (INE, 2000).

Een ander probleem is volgens Micaela, lerares en dochter van een gemeenschapsleider dat veel tieners kinderen krijgen, mede door de slechte seksuele voorlichting. Deze tieners zijn nog niet voorbereid om kinderen op te voeden en kunnen geen school meer volgen. In de 5^e klas van een

school in het onderzoeksgebied Santa María Chiquimula, gaven de kinderen aan dat drie van hun klasgenoten het huidige schooljaar met de basisschool waren gestopt, omdat ze gingen trouwen. Twee van hen zouden nu ook al zwanger zijn, de betreffende meiden waren allen vijftien jaar oud. Door te trouwen of het krijgen van kinderen, wordt het voor zowel jongens als meisjes moeilijker om onderwijs te volgen.

In Totonicapán is de situatie in het gezin een belangrijke factor van schooluitval. Door een tekort aan aandacht van de ouders door geweld in huis of het grote aantal broers en zussen worden kinderen verwaarloosd en gaan hierdoor niet naar school toe. Om dit te veranderen is het belangrijk dat ouders opvoedkundige hulp krijgen, zodat zij meer aandacht besteden aan de verzorging van kinderen en deze ook onderwijs laten volgen.

3.2 Gender

Volgens Santos Norato zijn in Totonicapán nog grote delen waar de machismocultuur heerst. Hoewel de positie van de vrouw de afgelopen jaren sterker is geworden, heersen bij sommige families nog steeds de gedachte dat vrouwen ondergeschikt zijn aan de mannen. Op het gebied van onderwijs valt het op dat het aantal meiden op de basisschool minder is dan het aantal jongens. Binnen het rurale gebied sprak ik Pedro, een man op de markt die het volgende tegen me zei: 'waarom zou ik mijn dochter nog naar school sturen? In de toekomst gaat ze trouwen en moet ze op de kinderen passen, na het 4^e leerjaar heb ik haar mijn vrouw laten helpen in het huishouden'. Deze houding ten opzichte van meisjes werd vaker vertoond in het rurale onderzoeksgebied, dan in het urbane onderzoeksgebied. Bij zieke broertjes of zusjes, is het bij beide onderzoeksgebieden de gewoonte dat de meisjes voor deze kinderen zorgen tijdens schooltijd.

'ik heb de afgelopen 10 jaar gewerkt als serveerster in een restaurant en als huishoudhulp bij verschillende families. Mijn broers mochten wel verder studeren, maar mijn vader verbood dat voor mij en mijn zusjes. Hij denkt dat je op de middelbare school alleen maar in aanraking komt met jongens, waardoor wij eerder het huis zullen verlaten en onze moeder niet meer kunnen helpen met het huishouden en het werk op het land. Eigenlijk wil ik heel graag een studie doen tot secretaresse, maar ik vind mij zelf nu te oud' Elvira, 22 jaar, huishoudhulp in het urbane gedeelte van Totonicapán. Hoewel de situatie is verbeterd en de verschillen steeds kleiner worden op het gebied van schoolgang, zijn er nog veel meisjes die niet de gelijke keuzemogelijkheden hebben, ten opzichte van hun broers. De verschillen in schoolgang worden bij het voortgezet onderwijs groter, meer jongens studeren verder dan meisjes.

'Ik heb jarenlang tortilla's gemaakt en verkocht, maar ben nu weer aan het studeren. Mijn man is in de Verenigde Staten en laat niets meer van zich horen. Onze twee kinderen moeten wel gevoed en verzorgd worden, waardoor ik geld moet verdienen. Met hulp van Neubi en mijn ouders ben ik nu bezig om een studie tot advocate te voltooien, zodat ik mijn kinderen een zorgeloze toekomst kan bieden. De vrouw is hart van het gezin, zonder de zorg van de moeder kun je kinderen niet grootbrengen'

Vrouwen in Totonicapán realiseren zich steeds meer, dat ze niet meer enkel afhankelijk kunnen zijn van het inkomen en de inspanningen van de man. In veel gezinnen werken tegenwoordig de man en de vrouw, hierdoor heeft de vrouw meer aanzien en macht gekregen binnen het gezin. Omdat de vrouw over het algemeen de meeste zorg draagt over de kinderen op het gebied van gezondheid en voeding, is het belangrijk dat de vrouw gelijke onderwijskansen krijgt als de man. Dat ze dit voorheen een stuk minder kregen blijkt uit het percentage analfabeten, in 2007 waren 15,59% van de mannen analfabeet en 27,85% van de vrouwen (SEGEPLAN, 2010).

3.3 Ondervoeding

Ondervoeding zorgt ervoor dat kinderen niet genoeg energie hebben om te kunnen groeien, veel kinderen zijn te klein voor hun leeftijd, waardoor ze op latere leeftijd naar de basisschool gestuurd. De hersenen hebben ook voeding nodig om te kunnen werken, maar ontwikkelen zich minder snel, doordat veel kinderen met ondervoeding kampen. Het ontbreken van een voedzame maaltijd heeft grote raakvlakken met het opleidingsniveau van de ouders, de etniciteit van het gezin en de woonplaats van het gezin. Zo hadden in 2002 meer dan 65% van de kinderen waarvan de moeder geen school had afgerond te kampen met ondervoeding. Bij moeders die de basisschool hadden afgerond, kampte nog maar 46% van de kinderen met ondervoeding en bij een opleidingsniveau van voortgezet onderwijs of hoger, was het percentage kinderen nog maar 18% (ENSMI, 2002). Bij indianen is het percentage gemiddeld 69,5% en bij ladino's 35,7%, tussen urbane en rurale zones is ook een groot verschil met 36,5% en 55,5%.

In 2010 is het aantal chronisch ondervoede kinderen in Guatemala 49,8% (SESAN, 2011), volgens UNICEF(2009) ligt het gemiddelde in de wereld op 30% en in Latijns-Amerika op 16%. Hiermee scoort Guatemala het slechtst van heel Latijns-Amerika. In Totonicapán is de situatie volgens de SESAN, helemaal verontrustend, met een percentage van 82,2%. Door de hoge percentages van ondervoeding in Totonicapán en andere delen van Guatemala, hebben kinderen een groeiachterstand qua postuur en intellectuele vermogen, waarbij de productiviteit van de kinderen

(op scholen) heel erg naar beneden gaat (Loewenberg, 2009). Veel kinderen volgen ook de lessen, zonder een ontbijt te hebben genoten.

Op de scholen in Totonicapán krijgen kinderen een 'refaccion', ofwel een kleine maaltijd in de pauze. Meestal bestaat dit uit melk met rijst en kaneel erin, welke wordt uitgedeeld voor aanvang van de pauze. De ouders en leraren vinden de maaltijd karig en veel kinderen krijgen daarom geld om op de school chips, snoep of voedsaam eten te kopen in de pauze. Sommige kinderen sparen dit geld ook op om naar een internetcafé te gaan, waardoor ze nog hongeriger thuiskomen. De ouders betalen geld per jaar of geven eens in de zoveel tijd benodigheden mee om de maaltijd iets voedzamer te maken. Op sommige scholen helpen ouders mee met bereiden, in andere scholen hebben ze iemand in dienst die de maaltijden verzorgt. De meeste leerlingen eten niet genoeg en voelen zich hongerig tijdens de lessen, directrice Aná vertelt dat kinderen vaak ziek zijn, waardoor ze niet op school kunnen komen of moeten oppassen op hun zieke broertje of zusje. Santos vergelijkt de kinderen met een auto, waarbij de kinderen een hele goede motor hebben, maar waarin weinig brandstof zit.

3.4 Etniciteit

Zoals eerder vermeld is 97% van de bevolking van Totonicapán Maya, een cultuur waarbij men gelooft in meerdere goden, hoewel een groot gedeelte van de mensen enkel in de Christelijke god gelooft of God ziet als de oppergod en andere goden als hulpgoden beschouwt. Statistisch gezien leven Maya's minder welvarend in Guatemala ten opzichte van de ladino's. De verschillen zijn goed te zien als het gaat om rijkdom, maar zijn ook duidelijk te zien, wanneer het gaat om schoolgang. Indianenkinderen volgden in 2006 gemiddeld 2,7 jaar onderwijs, terwijl dit voor niet-indianenkinderen 6,2 jaar was, in Guatemala volgden de kinderen gemiddeld 4,9 jaar onderwijs (PREAL, 2009). Door de christelijke religie hebben veel kinderen vaak religieuze feesten, waardoor ze niet op school kunnen komen. Sandra, lerares in het rurale onderzoeksgebied vertelt hierover het volgende. 'ik heb een kind in de klas, welke dit jaar al drie keer een week afwezig is geweest, omdat ze naar een trouwerij ging van een familielid in een ander departement. Ook doopsels, vormsels, de heilige communie en andere feesten, zorgen ervoor dat kinderen afwezig zijn op school'.

Een belangrijk onderdeel van de Maya-identiteit zijn de traditionele Maya-kleding welke mannen en voornamelijk vrouwen, constant of bij religieuze vieringen dragen. Een ander onderdeel is de eigen Maya-taal, waarbij in totaal een veelvoud aan verschillende talen en accenten aanwezig zijn in Guatemala. In het departement Totonicapán wordt over het algemeen naast het Spaans, de taal K'iché gesproken. In het rurale onderzoeksgebied werd door vele ouders alleen maar K'iché gesproken thuis, waardoor kinderen moeite hebben met het volgen van de lessen op de basisschool, welke in het Spaans worden gegeven. De regering heeft het verplicht gesteld, dat kinderen iedere

week in ieder geval 45 minuten les krijgen in het K'iché of de Maya-taal behorend tot het dorp waar de school is gevestigd. Binnen het rurale onderzoeksgebied is hier geen negatieve klank over gevallen, maar in het urbane gedeelte zijn ouders en docenten tegen de verplichting van K'iché op de basisschool. Hierop hebben de docenten gestaakt en is het niet meer verplicht in het urbane gedeelte van Totonicapán. Desalniettemin zijn er veel scholen waar een docent K'iché wordt aangesteld om les te geven aan de verschillende klassen.

In het rurale gedeelte behoren de docenten K'iché te spreken, aangezien een deel van de kinderen, helemaal geen Spaans spreekt, maar dit is niet het geval. Hierdoor voelen kinderen zich onbegrepen en stellen de lessen K'iché, welke gegeven worden door de gewone docent, niet veel voor. De kinderen spreken de taal wel veelvuldig op het schoolplein en op de markt. In het urbane gedeelte wordt de taal veel minder gesproken. Margarita, lerares K'iché in het urbane gedeelte, vertelt hierover het volgende: 'Kinderen in het urbane gedeelte spreken niet of nauwelijks K'iché, waardoor het moeilijk is om het aan te leren. Veel kinderen willen het ook niet spreken of schamen zich om woorden uit te spreken, anderen vinden het interessant en spreken het met familieleden of op de markt. In het urbane gedeelte is de interesse om de taal, cultuur en spiritualiteit van de Maya's te behouden klein en is er meer interesse naar nieuwe culturen, via de tv en het internet. In rurale gebieden van het departement zijn nog scholen te vinden, waar scholen volledig onderwijzen in het K'iché.

3.5 Schoolkosten

Een factor van schooluitval, welke te maken heeft met het besteedbaar budget van de ouders, zijn de schoolkosten. Wanneer de kosten voor het volgen van school te hoog zijn, kiezen ouders ervoor om hun kinderen geen onderwijs te laten volgen. Schoolkleding is niet verplicht op de scholen, maar het is wel verplicht om een donkere broek of rok te dragen, met een wit shirt of overhemd. Onder de broek of rok dragen kinderen vaak donkere schoenen of sandalen, waarvoor ouders zich ook verplicht voelen deze regelmatig te vernieuwen. Op het voortgezet onderwijs is een schoolkostuum wél verplicht, wat één van de redenen is dat weinig kinderen na het basisonderwijs verder studeren. Op het voortgezet onderwijs betaal je ook inschrijfgeld en komen er kosten voor examens bij.

Zoals besproken bij de paragraaf 1.5 over ondervoeding, betalen ouders gedeeltelijk mee aan de schoolmaaltijd. Aan het begin van het jaar krijgen alle kinderen wel één schrift en één pen, maar de ouders moeten zelf voor de rest van de pennen en schriften zorgen. Op één school in het urbane gedeelte van Totonicapán zijn de ouders verplicht om één schoolboek per jaar te betalen, wat neerkomt op zo'n 100 Q per jaar. Op alle andere scholen heeft enkel de docent een boek, werken ze met verouderde boeken en met boeken van de eerste drie klassen, omdat deze boeken wel aanwezig

zijn. De regering claimt boeken te voorzien op alle basisscholen in het land, maar de distributie van de boeken verloopt traag, men stuurt alleen de boeken voor de eerste drie klassen en er worden niet genoeg boeken verzonden. De kosten voor het volgen van openbaar basisonderwijs zijn niet té hoog voor de ouders, maar men geeft wel vaak aan dat vroeger minder kosten werden gemaakt, door hulp van buitenlandse NGO's als Intervida. Deze NGO biedt nauwelijks meer hulp in het departement, terwijl men voorheen hielp met het bekostigen van boeken, pennen, schriften en alle voorzieningen binnen de scholen. Wanneer kinderen naar een private school gaan, zijn de kosten in ieder geval een stuk hoger, waardoor vele ouders genoodzaakt zijn om te kiezen voor openbaar onderwijs.

3.6 Kinderen aan het werk

'Onze koopkracht gaat altijd omlaag, waardoor we steeds meer moeten werken'

Juana, moeder van 5 kinderen, vertelde mij dit over de situatie van Guatemala, de koopkracht gaat ieder jaar achteruit waardoor de bewoners van Guatemala ieder jaar harder moeten werken om dezelfde voorzieningen als het jaar ervoor te kunnen bekostigen. Qua cijfers is het percentage armen en extreem armen nauwelijks gedaald in Guatemala en de Quetzal is ten opzichte van de dollar steeds minder waard. Desalniettemin zegt Carlos, voormalig docent en gemeenschapsleider: 'Mensen willen het liefst zo veel mogelijk verdienen, door zo weinig mogelijk te doen'. Wanneer ik jongeren spreek dan klopt het dat ze het liefst taxichauffeur willen zijn of naar de Verenigde Staten willen verhuizen, omdat ze het beeld hebben dat je daar makkelijk geld mee verdient. Binnen het departement Totonicapán valt het op, dat naast jongeren en ouders, kinderen ook heel veel werkzaamheden verrichten. Zo verkopen ze meestal zelfstandig of met een leeftijdsgenoot eten, drinken en sigaretten. Andere kinderen maken schoon, poetsen schoenen, werken op de markt en de meeste kinderen werken in Totonicapán in de landbouw.

In Totonicapán werkte in 2002 43% van de bevolking in de landbouw en visserij, 28% in de manufacturera industrie, 26% was verkoper en 3% van de bevolking deed andere activiteiten (SEGEPLAN, 2010). Vaak helpen kinderen hun ouders, hoewel een groot percentage van de kinderen in de landbouw schijnt te werken, volgens werknemers van Conrade de Cruz. Uit onderzoek van Conrade de Cruz (2010) blijkt dat 75% van de kinderen meer dan 20 uur per week werkt, terwijl slechts 25% onder de 20 uur blijft steken. Officieel mogen kinderen onder de veertien jaar niet meer dan twintig uur per week werken, anders wordt dit als kinderarbeid beoordeeld.

Het departement Totonicapán zet zich in om de urbane zone van Totonicapán een vrije zone van kinderarbeid te maken en van hieruit meerdere zones en gemeentes vrij te houden van kinderarbeid. De moeilijkheden van dit streven zijn voornamelijk dat de percepties van de bevolking op arbeid voor kinderen redelijk positief beoordeelt. Ouders vinden werk voor de kinderen de gewoonste zaak van

de wereld. Zo vertelde Julió, vader van 4 kinderen mij het volgende: *'la formacion que da el trabajo es la unica que necessitan los niños'*, ofwel de mentaliteit welke de kinderen krijgen door te werken, is de enige vorming die de kinderen nodig hebben. Tijdens werkzaamheden voed je kinderen goed op, ze leren wat goed en kwaad is en ze leren de waarde van arbeid. Diana, moeder van 3 kinderen vertelde mij: 'Werken is de norm, wanneer kinderen werken, wordt dit niet als gek of verkeerd gezien, velen vinden dit een beter alternatief dan stelen of tv kijken. Werken weerhoudt ze van zonden, zonder werk gaan ze zich bezondigen'.

Naast de opvoedkundige werking volgens ouders van werk, levert arbeid van de kinderen natuurlijk geld op van de kinderen, naar verluid zo'n 25 tot 150 Quetzal per week, welke een belangrijke beloning is voor het gezin. Moncho, werknemer van het ministerie van onderwijs, legde mij uit dat het verdienen van geld een grote reden is voor de lege klassen in de laatste jaren van het basisonderwijs. De kinderen worden van huis uit gestimuleerd om te werken en kijken erg op tegen luxeartikelen als telefoons, laptops, dure kleding en sieraden. Santos Norato vertelde een keer gekscherend, dat je docenten een laptop en een dure telefoon moet geven om kinderen te stimuleren om onderwijs te volgen in plaats van te werken. Hulporganisaties als Conrade de Cruz maken zich voornamelijk erg zorgen over de slechte werkomstandigheden van de kinderen, die vaak fysiek zwaar werk verrichten. Zeker wanneer je bedenkt dat ondervoeding zo'n groot probleem is in Tonicapán.

Veel kinderen werken vóór en/of na schooltijd, maar in Santa María Chiquimula zijn er ook docenten die kinderen vrijaf geven om op donderdag en vrijdag te werken op de markt in Santa María Chiquimula en in het nabijgelegen San Christobal. Hierdoor missen ze door werkzaamheden dus 2 dagen per week. Andere kinderen missen een aantal weken of maanden volledig, doordat ze moeten werken op het land tijdens de zaai- en oogstperiode, ze hun producten verkopen tijdens de nationale feestweken in verschillende steden in Guatemala of doordat ze voor een periode op het land gaan werken in Mexico of andere arbeidsintensieve landbouwplekken. Wanneer de kinderen terugkomen, moeten ze vaak een heel jaar over doen, waardoor de motivatie van de kinderen minder wordt om weer naar school te gaan. Concluderend kun je zeggen dat werkzaamheden vaak een storende factor zijn bij het naar school gaan, hoewel het voor de meeste gezinnen noodzakelijk is dat er naast school ook gewerkt wordt door kinderen.

Hoofdstuk 4 De Schoolsituatie

4.1 Omstandigheden binnen de school

Zoals vermeld in de vignetten, is de werksituatie voor de docenten en leerlingen niet optimaal. Hoewel ouders zich nauwelijks bemoeien met de kwaliteit van de lessen, helpen ze wel mee om de school te verbouwen. Zo zijn er bij alle scholen extra lokalen neergezet met behulp van ouders. Het is wel moeilijk om materiaal te bekostigen, waardoor sommige lokalen grote behoefte hebben aan nieuwe muren, plafonds, elektriciteitsvoorziening, licht en verf. In één school in het urbane gedeelte is een kleine bibliotheek, met boeken voor beginnende lezers. In alle andere scholen is geen bibliotheek aanwezig en ook het aantal boeken voor kinderen is nihil. Vaak werken de docenten uit een boek en schrijven alle kinderen alles in hun schrift. De boeken die aanwezig zijn, staan vaak vol fouten, komen pas halverwege het schooljaar, zijn onder het niveau van de kinderen of worden niet gebruikt door de docenten.

Doordat slechts een klein percentage kinderen naar de kleuterschool gaat, zeker in het rurale onderzoeksgebied, hebben veel kinderen welke beginnen met de basisschool een mindere motoriek en kunnen ze minder goed schrijven in verhouding met hun leeftijdsgenoten, welke wel naar de kleuterschool zijn geweest. In de klassen zijn kinderen van verschillende leeftijden en zijn de omstandigheden slecht, met grote klassen, donkere klassen, weinig ruimte en beperkt materiaal om les te geven. Alle docenten hebben een schoolbord in de klas, maar het verschil in snelheid waarmee kinderen de tekst overschrijven is erg groot. Hierdoor moeten sommige kinderen vijf minuten wachten, voordat ze weer een tekst kunnen overschrijven, omdat de docent pas doorgaat wanneer iedereen alles heeft overgeschreven. Veel docenten hebben ook wel door dat de omstandigheden in het openbare basisonderwijs niet optimaal zijn, vrijwel alle docenten met kinderen stuurt zijn kinderen naar een private school. Santos Norato, schatte het aantal docenten met kinderen op een private school op 95%.

4.2 Competentie docenten

Zoals vermeld bij de paragraaf over etniciteit is het geven van K'iché en tegenwoordig ook van Engels op de scholen verplicht gesteld door de regering. De ouders overleggen over het betalen van een competente docent K'iché en Engels of dat het wordt gegeven door de 'gewone' docent, die hier vaak niet de kwaliteit voor heeft. De docenten kunnen meedoen aan programma's, waarbij de docenten bijscholing krijgen, onder andere in K'iché en Engels, maar dit gebeurt in de 'eigen' tijd en word enkel gedaan op één locatie in het urbane gedeelte van Totonicapán, wat niet dichtbij is voor alle docenten. De docenten worden niet financieel beloond voor het volgen van deze cursussen, wat ook een reden kan zijn van de lage interesse van docenten voor deze cursussen.

Santos Norato geeft aan: 'Docenten professionaliseren niet en geven jaren achter elkaar hetzelfde, zonder methodes, zonder goede academische voorbereiding en er is weinig activatie van leerlingen'. Directeur ...vertelde dat veel docenten slechts werken voor het geld en niet voor de kinderen, daarnaast maken ze weinig gebruik van de beschikbare lesmaterialen. Deze beweringen geven aan dat vele directeuren, docenten en andere betrokken in het onderwijs niet te spreken zijn over de kwaliteit van de docenten. Docenten geven zelf aan dat ze niet met een computer kunnen werken en dit graag zouden willen leren, daarnaast vinden ze dat er kleinere klassen behoren te komen en betere handleidingen voor docenten.

'Goedemorgen kinderen', 'goedemorgen meester', ik sta op het punt om mijn tweede les te beginnen. Ik heb afgesproken om iedere klas 45 minuten les te geven, zodat ik vijf verschillende klassen les kan geven. Waarbij ik bij de derde les een onderbreking heb van de pauze. De kinderen hebben tot de tweede les, welke ik nu ga beginnen, nog niets opgeschreven in hun schrift. De docent die voor mij heeft lesgegeven, was nog bezig haar ontbijt klaar te maken tijdens de eerste 45 minuten en heeft hierna over het weer gepraat en het feit dat ze Engelse les gaan krijgen van mij. Op het bord teken ik een poppetje met een hoofd, schouder, knie en teen, waarna we de vertalingen opschrijven en samen uitspreken. Hierna teken ik een gezicht met ogen, oren, mond en een neus, welke we ook samen vertalen. Bij het laatste woord zeg ik: 'nu voor een prijs van 2000 dollar, wat betekent neus in het Engels? Niemand die het weet in de vierde klas van de basisschool, maar ik wijs toch een verlegen meisje aan. Verlegen zegt ze: 'no sé', 'heel goed' schreeuw ik, 'de uitspraak is niet helemaal perfect maar je hebt 2000 dollar gewonnen!' 'No sé' en 'nose', één van mijn vele grappen om de aandacht te behouden, welke na 20 minuten toch wel erg is verminderd, waarschijnlijk door vermoeidheid en een gevoel van honger. Iedereen staat nu, we hebben de woorden herhaald en we gaan de lichaamsdelen zingen en aanwijzen, totdat we worden gevraagd om naar de aula te gaan. Alle klassen staan netjes in een rij, de rechterhand ligt al fier op het hart en gezamenlijk zingen we het volkslied van Guatemala. Samen met een verhaal en een passage welke door een groep leerlingen wordt verteld, sluiten we af met het volkslied. Het is inmiddels 40 minuten geleden dat we de gevraagd werden om naar de aula te gaan. Na de les weer opgepakt te hebben gaat tien minuten later de bel, het is pauze. Ik speel wat basketbal en voetbal met de kinderen en spreek wat met de docenten. 'we laten de pauze wel wat langer duren, zodat de kinderen vriendschap kunnen ervaren'. Tijdens mijn derde les wordt de les na 30 minuten

verstoord door de bel, de kinderen mogen anderhalf uur eerder naar huis, want de docenten gaan vergaderen. De vergadering wordt geleid door de directeur en na een half uur is het weer afgelopen. We hebben zo wel heel veel lestijd verloren bedenk ik me, terwijl de schooldag eerder dan verwacht is afgelopen voor mij.

Het CNB maakt het jaarprogramma voor de verschillende leerjaren van het basisonderwijs. De docenten mogen zelf alle leerstof implementeren over het hele jaar. Ouders geven aan dat het onderwijs niet altijd bruikbaar is voor de kinderen. De docenten geven rijtjes bij bijvoorbeeld rekenen, terwijl de kinderen meer affiniteit hebben met het berekenen van prijzen voor marktwaar, omdat alle kinderen hier wel mee in aanmerking komen. Ouders vinden voor de rest dat docenten wel moeten verbeteren, maar prijzen zich vooral gelukkig wanneer hun kind lessen krijgt en vordert met lezen en schrijven. Santos Norato geeft aan dat de kwaliteit van de docenten laag is, waardoor docenten kinderen niet kunnen prikkelen om op school te blijven en te studeren. Desalniettemin geeft hij aan dat de kwaliteit van de docenten de laatste jaren wel iets is verbeterd, voornamelijk doordat het aantal gediplomeerden om les te geven is gestegen en deze jonge docenten in verhouding goed werk leveren. Daarnaast is het ratio kinderen per docent lager geworden, zo geeft Carlos, oud-docent aan:

'Voorheen gaf ik les aan 57 kinderen, van 3 verschillende groepen, nu is het al veel beter'.

Gaspar, werkzaam bij het ministerie van onderwijs geeft aan dat kinderen en docenten moeite hebben met analyseren, waardoor slechts rijtjes worden geleerd, maar geen verbanden worden gelegd tussen geleerde lesstof. Daarnaast verwijt hij docenten dat ze gewend zijn aan het limiteren van het aantal werkuren, waardoor de kinderen weinig les ontvangen.

Hoewel docenten tegenwoordig meer geschoold zijn dan voorheen, is het niveau van de docenten op de basisschool nog niet heel hoog. Zo kwam uit een onderzoek van SINAFORHE naar voren, welke in 2006 werd gehouden naar het niveau van beginnende docenten in Latijns Amerika, dat in Guatemala bijna 60% van de leraren niet voldoende scoorde op het gebied van wiskunde en lezen om les te geven aan het eerste schooljaar van de basisschool. Op het niveau van het zesde schooljaar waren minder dan 25% van de docenten welke een voldoende behaalden (PADEP, 2009)

Hoewel docenten geregeld staken verdienen ze bovenmodaal, krijgen ze voorrang bij medische ingrepen, worden ze ieder jaar uitgebreid onderzocht door een dokter en word hun toekomstige begrafenissuitvaart betaald door de het ministerie van onderwijs. Docenten welke onderwijs geven in rurale gebieden krijgen ook een bonus, welke voornamelijk nodig is voor de reiskosten, aangezien veel docenten in het urbane gedeelte wonen. (MINEDUC, 2009). Binnen de gemeenschap wordt er

meestal tegen docenten opgekeken en worden ze continu aangesproken met meester of juf, ook door ouders.

4.3 Stakingen in het onderwijs

Een groot probleem voor het publieke onderwijs in Guatemala zijn stakingen van docenten. Tijdens mijn acht onderzoeksweken werden er gedurende twee weken stakingen gevoerd om meer geld te krijgen van de regering. Hierbij eisten de docenten niet alleen een loonsverhoging welke in verhouding stond met de inflatie, maar eisten ze ook meer personeel, zodat de klassen niet zo groot zijn. De afgelopen jaren zijn er vele docenten afgestudeerd, waardoor er genoeg gekwalificeerd personeel is, echter zijn er nauwelijks banen en werken bevoegde docenten in andere sectoren als taxichauffeur of verkoper. Door het verkleinen van de klassen, kan er meer persoonlijke aandacht worden gegeven aan de leerlingen, doordat de leraar zijn aandacht hoeft te verdelen over minder leerlingen.

Naast extra docenten, eisten de leraren ook voor meer geld voor 'refacciones', de regering betaalt momenteel 1,12 quetzal voor de kinderen per dag, maar hier worden niet de transport-, stook- en bereidingskosten mee betaald. Hierdoor moeten de ouders meebetalen om 'refacciones' te kunnen blijven verzorgen voor de kinderen en blijft de maaltijd zeer karig en beperkt om goed doorvoed lessen te volgen. Andere faciliteiten waar de leraren voor pleitten waren didactische hulp voor docenten, schoolboeken, computers (met bijbehorende cursus voor het gebruik hiervan), schoolborden en financiële hulp voor het verbeteren van het schoolgebouw.

Door de stakingen in het onderwijs vallen geplande schooldagen uit en worden kinderen thuis of buitenshuis aan het werk gezet tijdens de 'vrije' dagen. Ouders zijn niet blij wanneer er gestaakt wordt op de scholen en in het urbane gedeelte van Totonicapán heeft de ouderraad zich ook verzet tegen de stakingen, waardoor mede het urbane gedeelte twee dagen later begon met de stakingen. Ouders vertelden mij ook dat zij vorig jaar een leraar was ontslagen die ging staken, waarna de ouderraad haar vertrouwen in deze leraar kwijtraakte en het jaar erna niet meer voor de klas mocht staan. De docenten bevestigen dat ze in harmonie moeten blijven met de ouderraad en tijdens de afkondiging van de stakingen werden de ouders aan de hand van nota's op het hart gedrukt dat de stakingen in het belang van de kinderen waren.

Na twee tot drie weken zijn alle scholen in Guatemala en Totonicapán weer verder gegaan met lesgeven. De stakingen hebben naast vrije dagen blijkbaar iets opgeleverd voor de docenten, hoewel er momenteel weer af en toe stakingen zijn vanwege het niet volledig uitbetalen van het bovenmodale maandsalaris. Stakingen zijn blijkbaar vrij normaal in Guatemala en vanwege het

belang van onderwijs voor het land en de families krijgen de leraren vaak hun zin. Het stilzetten van het totale verkeer op hoofdwegen van Guatemala noopt de regering ook vaak tot concessies. Ouders en leraren geven beide toe dat het staken een negatief effect heeft op de economie van Guatemala en sommige ouders maken zich druk dat door toezeggingen aan het onderwijs, andere sectoren als de gezondheidszorg wellicht het kind van de rekening worden.

Hoofdstuk 5 Het bevorderen van schoolgang

5.1 Organisaties

Naast de inspanningen van gezinnen om het menselijk kapitaal te vergroten door middel van het onderwijzen van de kinderen of het naar school sturen. Werken vele organisaties in Totonicapán om het menselijk kapitaal te vergroten door het bevorderen van schoolgang van de kinderen. De organisaties zijn NGO's of projecten van de regering. De programma's van de regering zijn vaak voor korte periodes en afhankelijk van de regerende partij, naast de regeringsprogramma's zijn er ook onafhankelijke organisaties, welke zullen blijven bestaan ongeacht welke regeringspartij aan de macht is. De projecten van de huidige regering zijn Mi Familia Progresas, Mi Familia Aprende en Escuelas Abiertas. Hierover zal ik eerst uitleggen welke acties zij ondernemen om de kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs te verbeteren. Daarna zal ik de zogenaamde niet-gouvernementele behandelen, welke werkzaam zijn in Totonicapán.

Mi Familia Progresas

Mi Familia Progresas is een programma van de regering, om mee te doen aan dit programma moet je tot de arme gezinnen van Guatemala behoren. Het SENSO geeft cijfers over armoedige gezinnen aan 'Mi Familia Progresas' en zij gaan langs bij de gezinnen. Wordt het gezin toegelaten tot het programma dan worden foto's gemaakt en een ontwikkelingsplan om als familie te groeien. De moeder van het gezin wordt geholpen met alfabetisering (in samenwerking met CONALFA) en de kinderen moeten naar school gaan. Wanneer je als kind op de basisschool zit, krijgt het gezin een vergoeding van 150 Q per maand. Als tegenprestatie moet het kind wel naar schoolgaan (je mag 3 lesdagen per maand missen) en moet je om de 2 weken naar het centro de salud gaan. Kinderen van 0-5 gaan ook naar het centro de salud en hier worden de kinderen getest op groei etc. om te controleren of het geïnvesteerde geld ook wel naar het kind gaat. Criticasters geven vaak aan dat ouders lui worden van het programma en daarnaast wordt het gezien als een manier van de huidige regering om stemmen te kopen. Het programma geeft ouders de vrijheid om de 150 Q naar eigen inzicht te besteden.

Mi Familia Aprende

Programma waarbij ouders geschoold worden over waarden, hygiëne, voeding en sociaal gedrag. Dit programma is een aftakking van Mi Familia Progresas.

Escuelas Abiertas

Dit programma, wederom van de regering, is een programma waaraan iedereen kan meedoen, zowel kinderen als volwassenen. Op zaterdag en zondag worden lessen aangeboden in sporten, muziek etc. en krijgen de participanten ook een maaltijd aangeboden. Op deze 'weekendschool' zijn volop materialen aanwezig en werken vele docenten, welke doordeweeks op een private school werken.

CONALFA

Bij de CONALFA kunnen mensen van 15+ zich melden om hun basisschooldiploma binnen een jaar te halen, waarbij ze met een groep de 10 uur les per week kunnen indelen op een voor hen gewenst tijdstip. De docenten worden betaald door de overheid, maar zijn niet afhankelijk van een partij, waardoor dit programma met iedere regering continueert. Van de 140 deelnemers, zijn vorig jaar 112 deelnemers geslaagd (80%), de deelnemers die niet zijn geslaagd hebben vaak moeite om de lessen te combineren met hun gezinsleven of hun werk. CONALFA is een onafhankelijke Guatemalteekse organisatie, welke niet gebonden is aan een regeringspartij.

Conrade de Cruz

Deze niet gouvernementele organisatie helpt zo'n 1800 kinderen in Totonicapán om de basisschool af te ronden en verder te gaan met het voortgezet onderwijs. Het programma richt zich er vooral op om kinderen naar school te laten gaan in plaats van te werken. Kinderarbeid wordt in kaart gebracht en door middel van buitenlandse geldverstrekkers worden zogenaamde beurzen aangeboden om de kinderen te laten studeren. Ook bieden ze cursussen voor leraren aan om het niveau van het onderwijs te verhogen, enkel is de interesse hiervoor klein. Conrade de Cruz is van CRS een katholieke organisatie uit de Verenigde Staten die kinderen helpen op het gebied van onderwijs in ontwikkelingslanden.

Intervida

Deze niet gouvernementele organisatie is sinds twee jaar nauwelijks meer actief in het departement Totonicapán, voornamelijk omdat de organisatie geen geld meer heeft. Voorheen spraken ze met de scholen in Totonicapán over de behoeften voor de kinderen en de school. Hierdoor kregen de scholen trucks vol met schriften, pennen, boeken, deuren, cement etc. voor de school. In Spanje betaalden de mensen echter om een kind te sponsoren om naar school te laten gaan, waarbij je van dit kind een ontwikkelingsoverzicht kreeg. Veel geld dat eigenlijk voor een enkel kind was, werd gebruikt voor een project van een hele school, welke profiteerden van de 'gemakkelijke' hulp. Hierdoor werd de organisatie in Spanje verweten niet eerlijk met het geld om te gaan, waardoor de organisatie nu veel minder donateurs heeft. Hierdoor zijn ze uit vele plekken in Guatemala verdwenen, hoewel in de scholen nog op vele schoolmaterialen de naam van 'Intervida' te vinden is.

Andere organisaties

Andere organisaties welke helpen in het departement zijn Alianza Mundial, SESAN, CECODE en UNICEF. Deze hebben vorig jaar in beide onderzoeksplaatsen onderwijs over veiligheid, gezondheid, voeding en de bescherming van kinderen georganiseerd. Ik heb echter niet met iemand van de organisaties gesproken. Voornamelijk omdat ik deze partijen uit officiële documenten heb en mijn respondenten zich niet over één van deze partijen heeft uitgelaten.

Er bestaan programma's om de docenten te verbeteren, maar dit gebeurt in de 'eigen' tijd en slechts op 1 school, welke niet dichtbij is, waardoor weinig docenten interesse hebben voor deze cursussen. De docenten worden ook niet financieel beloond voor het volgen van deze cursussen.

5.2 Stimuleringsprogramma's in de praktijk

Dingen waar je voor lijdt hebben waarde, een diploma waar je voor gestudeerd hebt, hoort iets te zijn waar je voor geleden moet hebben, dan heeft deze waarde. Door het beperkte aantal lessen op de basisschool is dit niet altijd het geval, slechts bij doorstuderen komt voldoening. Hoe langer je leert hoe meer je opneemt. Sommige kinderen kiezen voor criminaliteit, maar dit geeft geen zelfvoldoening.

Juan, oud-gemeenschapsleider, vertelt dat het belangrijk is om kinderen te prikkelen in de klassen en ook door ouders om hun denkcapaciteiten te vergroten. Wanneer je kinderen prikkelt om hoge cijfers te halen of iedere dag met een positieve beoordeling naar huis te laten komen, dan heb je als ouders continu een zicht op de prestaties in de klas en hebben de kinderen iets om hun best voor te doen. Op één school in het urbane gedeelte werden ouders of familieleden via nota's op de hoogte gesteld van de vorderingen van de leerling. Hierdoor waren de lijntjes erg kort wanneer de leerling zich misdroeg tijdens de lessen. In het rurale gedeelte komen de meeste docenten uit het urbane gedeelte, waardoor het moeilijker is om de lijntjes kort te houden tussen de docenten en de ouders.

In het rurale gedeelte kregen ouders wel de taak om gemeenschappelijke taken te vervullen (koken, brandhout/water meenemen etc.), waardoor ze veel binding hadden op de school. Daarentegen werden door deze maatregel kinderen ook (tijdelijk) van school gehaald, wanneer deze aan de beurt was om bijvoorbeeld brandhout mee te nemen. Bij de meeste scholen klaagden docenten over het moeilijke contact met ouders, omdat deze werkten tijdens schooluren en dus niet langskwamen om te praten over vorderingen, terwijl deze ook geen interesse toonden in de prestaties van hun kinderen. Op alle scholen behoren ouders kinderen af te melden met behulp van nota's, maar dit wordt niet altijd gedaan.

Het CCT-programma 'Mi Familia Progresá', is de enige grote motivatie voor ouders om hun kind naar school te sturen. Wanneer kinderen namelijk meer dan 3 lessen in de maand missen, krijgt het gezin geen beloning meer voor de schoolgang van de kinderen. Hoewel het programma positieve reacties in de samenleving krijgt, voornamelijk van de geselecteerde gezinnen, kun je vraagtekens zetten bij de nauwkeurigheid van het melden van absentie bij de docenten. In Santa María Chiquimula heb ik een aantal docenten gesproken, welke leerlingen toestemming gaven om 1 of 2 dagen per week op de markt te werken. Zij vonden dit beter dan helemaal niet naar school gaan en gunden het arme gezin ook de beloning van 'Mi Familia Progresá'.

Conclusie

Toegankelijkheid tot basisonderwijs voor alle kinderen op de wereld is een milleniumdoel. Door het volgen van onderwijs leer je naast lezen en schrijven, ook over het maken van keuzes. Wanneer alle kinderen kwalitatief onderwijs hebben genoten, kunnen ze weldoordachte keuzes maken binnen de mogelijkheden van de huidige leefsituatie. De mogelijkheden, 'capabilities', worden onderverdeeld in economic, human, socio-cultural, political en protective capabilities. Wanneer de mogelijkheden voor een kind of een volwassene groter worden, bijvoorbeeld door onderwijs gehad te hebben, dan spreekt men van menselijke ontwikkeling.

Niet iedereen vergroot zijn mogelijkheden met het volgen van onderwijs, vaak gaan kinderen niet naar school door armoede, uitsluiting vanwege etniciteit of sexe, problemen binnen het gezin en door kinderarbeid. Schooluitval zorgt ervoor dat de maatschappij van Guatemala weinig menselijk kapitaal bezit, bovenstaande factoren zijn de meest voorkomende redenen voor het niet volgen, of niet afmaken van de basisschool.

Om kinderen toch de mogelijkheid te bieden tot onderwijs, geven organisaties een beloning voor het volgen van lessen, bijvoorbeeld een bepaald bedrag, schoolmaterialen of een maaltijd. Daarnaast probeert men het onderwijs aantrekkelijk te maken door kwalitatieve lessen aan te bieden, hierdoor leert het kind zo veel, dat ouders beseffen dat leren een goede investering is voor de kinderen. In Guatemala zijn een aantal programma's actief van de regering, welke de schoolgang hebben verbeterd, hiernaast hebben NGO's binnen het departement Totonicapán en Guatemala veel projecten waarmee de schoolgang van kinderen wordt vergroot.

In Guatemala en Totonicapán heerst veel armoede, waardoor kinderen gaan werken in plaats van het volgen van onderwijs. Het werken van kinderen is een normaal verschijnsel, ouders vinden het heel gewoon dat kinderen normen en waarden leren via het vervullen van werkzaamheden. Een andere factor van schooluitval zijn de leefsituatie van de gezinnen. Zo zijn er gezinnen met veel kinderen, gezinnen waarin ruzie heerst tussen de gezinsleden of gezinnen waar een gebrek aan aandacht voor de kinderen is. De factoren binnen het gezin bemoeilijken de schoolgang van kinderen en zijn moeilijk op te lossen. Door ondervoeding voelen kinderen zich te zwak om naar school te gaan of kunnen ze zich niet concentreren in de lessen. Indianenkinderen, voornamelijk in rurale gebieden, spreken K'iché, waardoor de basisschoollessen, welke gegeven worden in het Spaans moeilijk te volgen zijn. Deze factoren binnen het gezin van de kinderen, zorgen ervoor dat kinderen helemaal niet naar school gaan of een aantal lesdagen per maand missen.

De kwaliteit van scholen is niet hoog, waardoor de vergroting van menselijk kapitaal beperkt is. De scholen in het departement Totonicapán zijn te klein voor het aantal leerlingen en hebben een tekort aan kwalitatief onderwijsmateriaal. De leraren geven les met een krijtje en een bord, terwijl er nauwelijks boeken aanwezig zijn voor de kinderen en de klaslokalen toe zijn aan restauratie. De docenten hebben niet de mogelijkheid om de grote klassen op een effectieve manier materie aan te leren. Doordat een groot deel van de docenten zich niet verder ontwikkeld, blijven de leerlingen klassikale en ongeïnspireerde lessen ontvangen, terwijl docenten ook regelmatig staken. Deze situatie maakt het onderwijs niet aantrekkelijk voor ouders, hoewel ze graag willen dat de kinderen in ieder geval kunnen lezen en schrijven.

Een aantal organisaties in Totonicapán proberen de schoolgang of de kwaliteit van het onderwijs te vergroten, waardoor in ieder geval het aantal naar schoolgaande kinderen in de afgelopen jaren is gestegen en de analfabetismegraad omlaag is gegaan. Deze organisaties worden gefinancierd door de regering van Totonicapán of zijn niet gouvernementele organisaties, welke zich inzetten om de kinderen onderwijs te laten volgen en de capabilities voor de kinderen te vergroten.

Ondanks alle inspanningen van de betrokkenen in Totonicapán blijft schooluitval een groot probleem, de inspanningen van organisaties en een aantal docenten zorgt ervoor dat de kwaliteit van het onderwijs in ieder geval is verbeterd. Wanneer de kwaliteitsverbetering van het onderwijs groter is, zal het onderwijs nog aantrekkelijker worden voor gezinnen en zullen de kinderen meer jaren onderwijs volgen.

Literatuurlijst

Anderson, J.B. (2005) Improving Latin America's School Quality: Which Special Interventions Work? Comparative Education Review, vol. 49 nr.2 p 205-229

Bhalla, A. en F. Lapeyre (1997) Social exclusion: Towards an Analytical and Operational Framework, Development and Change 28: 413-433

Birdsall, N. ea (2005) Towards Universal Primary Education: investments, incentives, and institutions . European Journal of Education, Volume 40, Issue 3, pages 337–349, September 2005

- Boeije, H. (2005) *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Amsterdam, Boom.
- CONALFA (2011) *procesos de alfabetización impulsados desde CONALFA*
- Connell, R. (2009) *Short introductions: Gender*. Cambridge: Polity press
- Deneulin, S. and Lina, S. (2009) *An Introduction to the Human Development and Capability Approach: Freedom and Agency*. London: Earthscan Publication
- DIDEDUC (2011) *Alumnos y docentes en Totonicapán*
- Duryea, S. en Arends-Kuenning, M. (2006) The effect of parental presence, parent's education, and household headship on adolescent's schooling and work in Latin America. *Journal of family and economic issues*, vol 27, 263-286
- EC, European Commission (2007) *Guatemala, Country Strategy Paper*
- Edwards, J. (2002) Education and poverty in Guatemala. *Guatemala poverty assesment (GUAPA) Program technical paper number 3*, 1-35
- González-Gaudiano, E. (2007) Schooling and environment in Latin America in the third millenium. *Environmental Education Research*, **Vol.13, Number 2, 155-169**
- Grupo Gestor (2008) *Estudio de potencial economico y agenda de competitividad*.
- Gunnarson, V. ea. (2006) Child Labor and schoolachievement in Latin-America. *World Bank economic review* 20, 31-54
- Haddad, S. (2006) Education of youth, human right and human development. *Convergence*, vol. XXXIX, p. 131-146
- IADB, Inter American Development Bank (2008) *Guatemala, Human Capital Investment Program*
- Maluccio, J.A. ea. (2006) The impact of nutrition during early childhood on education among Guatemalan adults. *Middlebury economics discussion paper number 06-14*, 1-49
- MINEDUC (2009) *Alumnos en Totonicapán*
- MINEDUC (2010) *Inscripción final departemental*
- OECD DAC (2001) *DAC Guidelines on Poverty Reduction*. OECD DAC: Paris.

- Olaniyan, D.A en Okemakinde, T (2008) Human Capital Theory: Implications for Educational Development, European Journal of Scientific Research Vol.24 Nr.2, p 157-162
- Oost, H. en Angela M. (2010) Een onderzoek voorbereiden. Thieme Meulenhoff: Baarn
- Oxaal, Z. (1997) Education and poverty, a gender analysis, Rapport unit gendergelijkheid voor Zweedse Internationale ontwikkelingsamenwerking, 1-23
- Patrinos, H.A. en Velez, E. (2009) Costs and benefits of bilingual education in Guatemala: A partial analysis, International Journal of Educational Development, 29, 594-598
- Peschar, J. (2007) Onderwijssociologie. Wolters Noordhoff: Groningen
- Primerio Aprendo (2006) Opciones educativas para la niñez trabajadora Guatemala
- Psacharopoulos, G and Woodhall, M. (1986) Education for Development: An Analysis of Investment Choice New York: Oxford University Press.
- Ramachandran, V. (2003) Backward and Forward Linkages that Strengthen Primary Education. Economic and political weekly p 959-968
- Reimers, F. (1999) Educational opportunities for low-income families in Latin America, Prospects, vol. XXIX(4): 535-549
- SEGEPLAN (2010) Estadísticos primaria
- Sen, A. (1999) Development as Freedom. New York: Anchor Books.
- Sen, A. (2002) The Quality of Life. New York: Oxford University Press.
- Sen, A. (2002) The standard of living. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tamura, R. (1991) Income Convergence in an Endogenous Growth Model. Journal of Political Economy, vol. 99, p 522-540
- Torres, R.M. (1999) one decade of education for all: the challenge ahead Rapport IIEP Unesco. Editorial popular Madrid
- UNDP (1990) Human Development Report 1990. New York: Oxford University Press.
- UNDP (1997) Human Development Report 1997. New York: Oxford University Press.

UNESCO (2000) The Dakar Framework for Action, Education for All: Meeting our Collective Commitments, final draft, Dakar, 28 April 2000, Paris:UNESCO

UNESCO (2003) Education for rural development: towards new policy responses.

UNESCO (2009) Education for rural people: The role of education, training and capacitydevelopment in poverty reduction and food security.

UNICEF (2007) Mirame, situación de la niña indígena Guatemala. Ciudad de Guatemala: Magna Terra.

UNICEF (2008) Veredas, Experiencias de una escuela rural de éxito - NEUBI

United Nations (2010)Millennium Development Goals Report, 2010, New York, June 15, 2010

van 't Rood, R.A. (1996)Een verrijkend perspectief? Zelfredzaamheid via basiseducatie als een grondslag voor ontwikkeling. Meppel, Edu'Actief.

World Bank (1993) World Development Report 1993: Investing in Health. New York: Oxford University Press.

World Bank (2000) World Bank Development Report 2000, Attacking Poverty: Opportunity, Empowerment, and Security. New York: Oxford University Press.

Worldbank, Mukherjee, N. (2006) Voices of the poor : Making services work for the poor in Indonesia. Jakarta: Bank Dunia.

Worldbank (2009) Conditional Cash Transfers, reducing present and future poverty. Washington: the international bank for reconstruction and development.

Bijlagen

Bijlagen 1 Reflectieverslag

Het doen van onderzoek in Totonicapán vond ik een zeer interessante ervaring, voornamelijk omdat het onderzoeksgebied een gesloten gemeenschap is. De mensen hebben weinig ervaring met westerse mensen, waardoor ze nog heel puur zijn in de omgang, hoewel ik het ook moeilijk vond om contacten te leggen door de geslotenheid van de mensen. Naarmate ik langer aanwezig was, werden mensen toegankelijker en voelde ik mij één met de lokale bevolking. De Engelse lessen op de scholen vond ik een zeer interessant deel van mijn onderzoek, hoewel ik 4 dagen achteraf wel veel vond om participatief onderzoek te doen op de scholen, ben ik van mening dat ik zonder de inspanningen op de scholen, meer moeite had moeten doen om contact te leggen met ouders, docenten en andere bewoners. De blijdschap van de kinderen, wanneer ik de klas binnenliep zal ik nooit vergeten en hoewel ik het zwaar vond om 's ochtends vroeg de bus te pakken naar Santa María Chiquimula, voelde ik me heel erg gewaardeerd door de kleine gemeenschap rondom de scholen. Tijdens de interviews met mijn informanten voelde ik een goede balans tussen formele gesprekken en informele gesprekken. Qua informatie welke ik heb verzameld, merk ik dat het moeilijk is om alle gesprekken en informatie te verwerken in de thesis. Veel dingen worden herhaald met andere woorden of zijn niet relevant om in de scriptie te plaatsen, hoewel het wel interessante informatie is. Wanneer ik dingen anders kon doen, dan zou ik in Santa María Chiquimula ook 's avonds en een weekend lang hebben willen doorgebracht. Doordat mijn gastgezin verbleef in het urbane gedeelte, ging ik iedere dag weer terug hier naar toe, ondanks dat ik Santa María Chiquimula een toegankelijk onderzoeksgebied vond. Achteraf had ik hier nog meer informatie verzameld kunnen hebben als ik vaker aangesproken had kunnen worden tijdens bijvoorbeeld avonduren, omdat ik nu altijd de verplichting had om de anderhalf uur durende busreis richting mijn gastgezin te moeten maken. Voor de rest vond ik het een plezierige samenwerking met de bewoners van de twee onderzoeksgebieden.

Bijlagen 2 Samenvatting in het Spaans

Este tesis le informe sobre la deserción escolar en el departamento Totonicapán en Guatemala. Por ese tesis he hablado con padres de familia, profesores y con gentes de organizaciones que tiene interés en la educación de los niños en Totonicapán, como el Ministerio de Educación y algunas organizaciones no gubernamental. Con mis entrevistas recibí información sobre los razones de desercion escolar. La educación es importante para aprender leer y escribir, pero también para saber los posibilidades en la vida y para hacer lo mejor decisiones por una vida satisfechada. Los razones de deserción en Totonicapán eran pobreza, situaciones familiar negativa, el trabajo infantil, desnutricion y excersion de mujeres ó indigenas. La pobreza en Totonicapán es una problema grande, muchas familias no tienen suficiente plata para vivir saludable y se tienen que trabajar. Muchos niños tienen que trabajar también y por eso se pierden muchas clases en la escuela. La pobreza y el trabajo duro, están malo para la salud del niño y también por desnutricion niños tienen problemas con la salud. Cuando niños están enfermo, se no pueden que ir á la escuela tampoco y a veces se no promovan al siguiente nivel por ser enfermo por un tiempo largo ó porque se han cuidado los hermanos enfermos durante las clases. En áreas rural en Totonicapán se hablan todavia mucho la idioma K'iché y los niños tienen dificultad de entender los profesores en la escuela. En el área urbano los padres de familia y los profesores han hecho huelga contra recibir clases de K'iché en la primaria. Los profesores se hacen huelga también mucho durante el año para recibir más salaria y para mejor las situación en las escuelas. Algunas organizaciones no gubernamental proban de mejorar la acesibilidad de la educacion en Totonicapán, normalmente se proban de motivar niños con becas ó con refacciones en la escuela. También el gobierno tiene algunas programas para reducir los niños que no van á la escuela. La porcentaje gentes que no pueden leer, ni escribir han reducido en los ultimos quinze años, ya es tiempo de mejorar la calidad de las clases también. Porque cuando las están más interesante para niños, se motivan padres de enviar los niños a la escuela y los niños aprenderán de capacidades en diferente áreas como las capacidades humanas, economica, proyectiva, politica y socio cultural.